

Knjiža 8.

Življenje in svet

21. številka: Ljubljana 21. novembra 1930. Leto 4.

Roger Wild: »In vendar se živi«

Prof. Albert Einstein

Moja vera

in moj svetovni nazor

Mistika življenja, življenski namen in naloga človeka

(Izviran članek)

Zagonetno je naše življenje na zemlji. Vsakdo je prišel nanjo kakor na kratek obisk, ne vedoč čemu, čeprav včasih sluti nekakšno življensko svrhu.

S stališča vsakdanjega življenja pa je nekaj, kar navidezno vemo: namreč to, da živi človek na tej zemlji zaradi drugih ljudi, predvsem zaradi tistih, od čijih nasmeha in blaginje zavisi naša lastna sreča, in končno zaradi neštetihi neznanih duš, s čijih usodo smo povezani z vezjo nagnjenja.

Kolikokrat si priznavam vsak dan, da je zgrajeno moje vnanje in notranje življenje na delih mojih soljudi, mrtvih kakor živih, in koliko se moram potruditi, da jim toliko vrnem, kolikor sem sam sprejel!

Moj dušni mir kali šestokrat težeči občutek, da sem prevzel preveč od dela drugih ljudi...

Prav nič ne verjamem, da se lahko vdajamo absolutni prostosti v filozofskem zmislu, kajti ne delujemo samo pod nekakšnim vnanjim pritiskom, temveč tudi pod zakonih neke notranje potrebe. Schopenhauerjev izrek, da »človek lahko nedvomno naredi, kar narediti želi, da pa ne more določiti, kaj naj želi in hoče«, je delal v moji mladosti name velik vtis in me vedno tolažil, kadar sem bil priča nadlogam sveta ali pa sem sam doživljal kakšno nadlogo.

To prepričanje vzgaja neprestano k popustljivosti, kajti ne dovoljuje nam, da bi se sami ali druge jemali prereno; to prepričanje nam prej vzbuja čut za humor.

Da bi mislili brez prestanka o vzroku lastnega življenja in o zmislu življenja vobče, se mi zdi, objektivno vzeto, neumnost. In vendar ima vsak neke ideale, po katerih usmerja svoje stremljenje in svojo sodbo.

Ti ideali, ki so mi vedno plavali pred očmi in ki so me pohnili z veseljem do življenja, so dobrota, lepota in res-

nica. Da bi si vzel za smoter udobno življenje ali »srečo«, mi ni nikoli prišlo. Etika, ki počiva na takšnih osnovah, bi zadovoljila le čredo živine.

Brez sodelovanja enako mislečih ljudi v boju za večno nedosegljivo v umetnosti in znanstvenem delu, bi bilo moje življenje — prazno in ubogo. Od svojega detinstva dalje sem vedno preziral meje, ki so postavljene povprečnemu človeškemu umu.

Bogastvo, vnanje uspehe, dnevno slavo, razkošje — vse to sem vsekdar malo cenil. Menim, da je preprosto, skromno življenje za vsakogar duševno in telesno najbolješe.

Moje strastno zanimanje za socialno pravičnost in socialno odgovornost je bilo vedno v čudni opreki z dejstvom, da nisem nikoli gojil želje po neposrednih družabnih stikih z možmi in ženami.

Primerjam se s konjem, ki mu je pripadlo določeno delo, ki ni samo za določeno vprego. Nikoli nisem pripadal z vsem srcem določeni deželi ali državi in tako tudi ne določenemu krogu prijateljev ali svoji lastni družini. Te nevidne verige so bile vedno zvezane z nedoločnim občutkom, da bi se držal stran, in želja, da bi se zaprl vase, je postajala tem večja z napredujočo starostjo. Takšno osamljenost včasih ni lahko prenesti, a ni mi žal, da se ločim od razumevanja in simpatije drugih ljudi.

Včasih s tem kaj izgubim, če naj bom odkritosrčen, a po drugi strani me poplačuje spet to, da sem neodvisen od šeg, mnenj in predsodkov drugih ljudi, in nič me ne miče, da bi zaupal mir svoje duše tako negotovi podlagi.

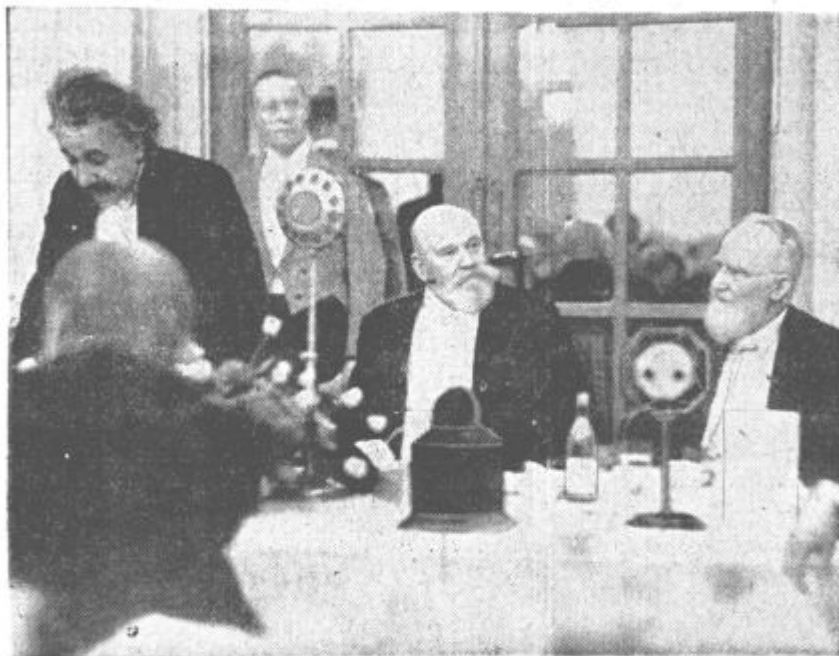
Moj politični ideal je demokracija. Vsak naj bi bil kot posameznik spoštovan, a ne idol. Ironija usode je, da so se me spomnili s toliko nezaželjenega in nezaslužnega občudovanja in priznanja. Morda imajo te laskavosti svoj vzrok v neizpolnjeni želji množic

ce: da bi razumela tistih nekoliko misli, ki sem jih — s svojimi šibkimi močmi — izrazil v svojem delu.

Vem predobro, da mora neki poedinec za množico misliti, ukazovati in nositi največjo odgovornost, če se najdoseže neki določeni smoter. A tisti, ki jih vodijo, ne smejo biti gnani in dovoljeno naj jim bo, da si sami izvolijo svoje vodnike. Mislim, da so zadele ameriške Zedinjene države prav. Volijo si predsednika za določen čas in mu

moremo s svojim šibkim človeškim razumom dojeti le v njej najprimitivnejši obliki — ta vednost, ta občutek leži v središču vsake prave vernosti.

Zadovoljim se s tem, da opazujem misterij zavestnega življenja, ki se nadaljuje samo skozi vse večnost; da razmišljam o čudoviti zgradbi vesoljnosti, ki jo moremo le temno slutiti; in pa da skromno skušam doumeti samo neskončno mali del te inteligence, ki se razodeva v prirodi.

Prof. Albert Einstein, lord Rotschild in Bernard Shaw kot častni gostje na neki nedavni pojedini v Londonu. (Prof. Einstein govori svoj pozdravni govor)

damo dovolj moči, da lahko zadosti odgovornosti, ki počiva na njem. Na nemškem vladnem redu mi ugaja po drugi strani večja skrb države za bolnike in nezaposelence.

Najlepše, kar lahko doživimo, je mistično, skrivnostno. To je vir vsake resnične umetnosti in vsakega pravega znanja. Tisti, ki mu je ta občutek tuj, ki se ne more ustavit v spoštovanju pred nečim veličastnim, je toliko kakor mrtev. Oči so mu slepe. Ta na znotraj obrnjeni pogled pred uganko življenja je istočasno, čeprav zvezan s strahom, izhodišče religij.

Vedeti, da to, kar je za nas neuganjivo, v resnici biva in da se razodeva z najvišjo modrostjo in lepoto, ki ju

Letni časi organov

Član Rockefellerjevega instituta profesor Brown je z dolgotrajnimi poizkusi dokazal, da se tudi delovanje posameznih organov človeškega telesa ravna po letnih časih in da ni vselej enako intenzivno. Srce, jetra, ledvica in možgani imajo svoj maksimum junija, svoj minimum pa novembra. Organi z notranjim izločanjem imajo maksimum v mesecih juniju in avgustu, minimum pa prav tako v novembru. Tudi množina fosforja v krvi se menjava z letnimi časi in tudi množine apnenca in lecitina niso vedno enake. Apnenca je v človeškem organizmu največ v oktobru, najmanj v juliju.

Dr. O. Reya

O vremenu

Splošna cirkulacija vetrov v ozračju

Zivljenje vsakega bitja na zemlji, naj bo rastlina, žival ali človek, je odvisno predvsem od dveh elementov. Prvič od tal, kjer dotično bitje prebiva in drugič od podnebja, pod katerim živi. Botaniki, zoologiji in antropologiji, to je vedam, ki proučujejo živa bitja, razlagajo odvisnost od prvega elementa geologija, mineralogija in petrografija, vede, ki proučujejo zemeljsko tlo, a odvisnost od drugega elementa, meteorologija ali veda o vremenu in o pojavih v našem ozračju. Naš smoter je, ogledati si predvsem vremenske prilike naše ožje domovine. Ker pa tvori podnebje kake pokrajine le del celotnega podnebja, razširjenega preko cele zemlje, si bomo ogledali najprej prilike in pogoje, ki vplivajo na celotno ozračje naše zemlje. Ko nam bo to jasno, bomo polagoma prešli na evropsko območje in končno na predel naših domačih tal. Danes bomo govorili o splošni cirkulaciji vetrov v ozračju.

Prvi in poslednji vir vseh pogonskih sil na zemlji moramo iskati v solncu, v njegovi nepojmljivo visoki temperaturi. Tudi motorna sila vseh vetrov ima svoj sedež v solncu. Vemo, da pripeka solnce, zaradi okrogle oblike naše zemlje, najjačje na ravniku (ekvatorju) in najmanj na tečajih. Na ravniku sije solnce navpično na zemeljske ploskve in je tako cel šop solčnih žarkov, ki pridejo za dotično ploskev v poštev, popolnoma izrabljen. Če pa dotično ploskev nagnemo za 45 stopinj, tako da padajo solčni žarki poševno na njo, gre približno ena tretjina solčnih žarkov za segrevanje dotične ploskve v izgubo. Ena tretjina žarkov sije tedaj preko ploskve. Zaradi okrogle oblike naše zemlje bodo solčni žarki tem poševnejše vpadali na zemeljsko površje, čim bolj se bližamo obema tečajema. Posledica je, da so kraji ob ravniku najbolj segrevani, a na obeh tečajih najmanj. Ker se zemlja vrti okoli solca in ker je s svojo tečajno osjo nagnjena napram poti okoli solca ali napram svoji ekliptiki za približno 23 in pol stopinje, ne bo solnce preko celega leta navpično sijalo samo na ravniku. Solnce potuje do-

zdeveno poleti proti severu in sije 21. junija navpično na 23 in pol stopinji severne širine, pozimi 21. decembra pa na isti stopinji južne širine. Toda v splošnem bomo rekli, da solčni žarki padajo na ravniku navpično in da postajajo proti tečajema tem bolj poševni.

Pri prehodu solčne toplote s solca na zemljo pride od te toplote do zemeljskega površja približno le šest desetin. Ostale štiri desetine so ali reflektirane nazaj v vesmirje ali pa absorbirane od ogljikovega dvokisa in vodene pare, ki jo vedno vsebuje zrak v dovoljni množini. Zrak se pri prehodu toplote nič ne segreva. Šele potem, ko se segreje zemlja, prične ta dobljeno toploto izžarevati in jo pošiljati v ozračje. Jasno je, da bo sloj zraka, ki meji neposredno na zemljo, najjačje razgret. Od tega sloja pojema nato temperatura zraka vse bolj proti višini. Ker pa je dan volumen zraka pri višji temperaturi mnogo lažji od hladnejšega, bo stremel zrak neposredno nad zemljo dvigniti se kvišku. Na njegovo mesto pa bo pritekal hladnejši in težji zrak iz sosednih krajev.

Ta pojav opazujemo na ravniku. Zaradi gori omenjenih vzrokov se tu zrak najjačje segreje in se dviga kvišku. Na ravniku imamo sedaj okoli in okoli zemlje stalno ascendenčno ali vzpenjajočo se strujo zraka. Tako nastalo praznino tik nad ravnikom pa skuša izpolniti zrak z višjih severnih in južnih širin. Ker prihaja vedno nov dotok zraka, ne bo oni zrak, ki se je prvotno dvignil v višine, ostal na istem mestu, ampak bo odtekal deloma proti južnemu, deloma proti severnemu tečaju. Tu se bo zopet ohlajen spustil k tlom in nato odtekal tik nad zemljo zopet proti ravniku. Na ta način dobimo minimum zračnega pritiska nad ravnikom in po en maksimum na vsakem tečaju.

Ko se zrak dviga nad ravnikom v višje višine, se ohlaja na vsakih 100 metrov za 1° C, če je popolnoma suh, če pa je napojen z vodenimi parami pa le za približno pol stopinje na vsakih sto metrov. To je tako zvano adiabatno ohlajevanje zraka, to je ohlajevanje zraka, ne da bi se mu odvzelo kaj toplote. Ko se gotovi volumen zraka dviga, prihaja v višine, kjer je okolni pri-

tisk zraka vedno manjši. Zato se njegov volumen širi na račun izgubljene temperature. V fiziki je znan ta zakon kot Mariotte-Gay-Lussacov zakon.

Zrak se torej neposredno nad ravnikom segreva, dviga nato kvišku, kjer se ohlaja, odteka potem proti tečajema, kjer se spusti k tlom in od tukaj se vrača zopet proti ravniku. Tako bi dobili stalno kroženje ali izmenjavanje zraka med ravnikom in tečajema, če bi se zemlja ne vrtela okoli svoje lastne osi. Kako deformira to vrtenje zemlje cirkulacijo zraka, bomo videli v naslednjem.

Pri vsakem telesu, ki se giblje na severni hemisferi (polobli) od juga proti severu, torej od ravnika proti tečaju, se njegova početna južnoseverna smer polagoma odklanja na desno. Prehaja torej vse bolj v severnovzhodno smer. To odklanjanje na desno nastane takole: Telo, ki se na ravniku prične gibati proti severnemu tečaju, poseduje poleg svoje brzine proti tečaju, še brzino vrtenja zemlje okoli tečajne osi. Saj se ozračje vrti okoli tečajne osi zemlje prav tako kakor zemlja sama. Jasno je, da je brzina tega vrtenja ali kroženja največja na ravniku, ker je ta del zemeljskega površja najbolj oddaljen od zemeljske osi in sicer za cel zemeljski premer, ki je dolg 6370 km. Če je obod ravnika dolg 40.000 km in če se točka na ravniku zavrti enkrat okoli zemeljske osi v 24 urah, tedaj znaša njena krožna brzina 1666 km na uro. Isto brzino imajo tudi zračni delci. Čim bolj se bližamo tečajema, tem manjšo brzino okoli tečajne osi ima zemeljsko površje in sicer zato, ker je razdalja do tečajne osi vedno manjša. Na tečajih je ta razdalja enaka ničli in mirujeta zato matematično vzeto obe tečajni točki. Telo pa, ki se giblje od ravnika proti tečaju, obdrži svojo početno ekvatorsko krožno brzino. Na svojem poletu prispe nad kraje, ki imajo manjšo krožno brzino in prehiteva radi tega to telo dotične kraje v smeri proti vzhodu. Proti vzhodu pa zato, ker se zemlja vrti od zapada proti vzhodu. Čim bolj se to telo približuje tečajema, tem večje je to prehitevanje. Če se ozremo sedaj nazaj na napravljeno pot tega telesa, vidimo, da je to telo, z ozirom na pod njim ležeče kraje, prispelo mnogo vzhodnejše, da je njegova pot odklonjena od južnoseverne smeri na desno proti severovzhodu. Isto opazujemo na južni hemisferi, le da je tu pot odklonjena na levo, torej če se je gibala od ravnika proti

južnemu polu, je odklonjena proti jugovzhodu.

Popolnoma nasprotno opazujemo, če se je telo gibalo narobe od tečaja proti ravniku. Njegova početna krožna brzina je manjša kot pa brzina krajev, kamor bo dotično telo dospelo. To telo bo zaostajalo za spodaj ležečim zemeljskim površjem. Njegova severnojužna smer! tudi odklonjena na desno, ampak sedaj proti zapadu. Prvotna severnojužna smer se bo izpreminjala tem bolj v južnozapačno smer, čim bolj se telo približuje ravniku. Isto odklanjanje opazujemo na južni hemisferi, le z izjemo, da se to odklanjanje vrši v levo stran, če se postavimo s hrbtom proti smeri, odkoder se giblje premikajoče se telo.

Angleži, Francozi, Španci

Na obzorju se svita evropska federacija. Toda nacionalizmi se čedalje bolj krepijo. Ponosna na svojo prošlost, na delež, ki ga je prinesla v skupno prosveto, se vsaka država v stari Evropi brani, popustiti količkaj pri potezah, ki so bile doslej njena osebnost in slava.

Je li tako popuščanje usodno? Je priporočljivo? Tega problema se je lotil Salvador de Madariaga v delu: *Anglais, Français, Espagnols*, ki je letos dobilo knjižno nagrado »Europe Nouvelles«. Predvsem obsega razlago narodnih značajev. Ali kot španec po rojstvu, Francoz po vzgoji, Anglež po službi, ki jo zavzema v Oxfordu, mednarodnik po skušnjah, ki jo je pridobil v Društvu narodov, je Madariaga bolj nego kdorkoli upravičen za tako početje.

Zanimiva ugotovitev: po njegovem se v Angliji človeška dejanja sodijo po pravilu lepe igre, v Franciji po pravu, v Španiji po časti. Ti prevodi za *fair play*, *le droit* in *el honor* so seveda le približni. *Fair play*, sportni naziv, kaže na ljudstvo, željno delovanja; *droit*, juridični pojem, na ljudstvo, željno razumevanja; *honor*, viteška označba, na ljudstvo, pri katerem gospoduje strast. Angleži so torej podjetni, Francozi mistični, Španci pa čuvstveniki. Jasno je, da vsi trije življi bivajo hkrati v vsakem človeku. Vendar pri možu dejanj misel ne zavzame iste oblike kot pri strastveniku. Opisane so vse možne kombinacije, potem njih vplivi na socialno in politično strukturo, na zgodovino.

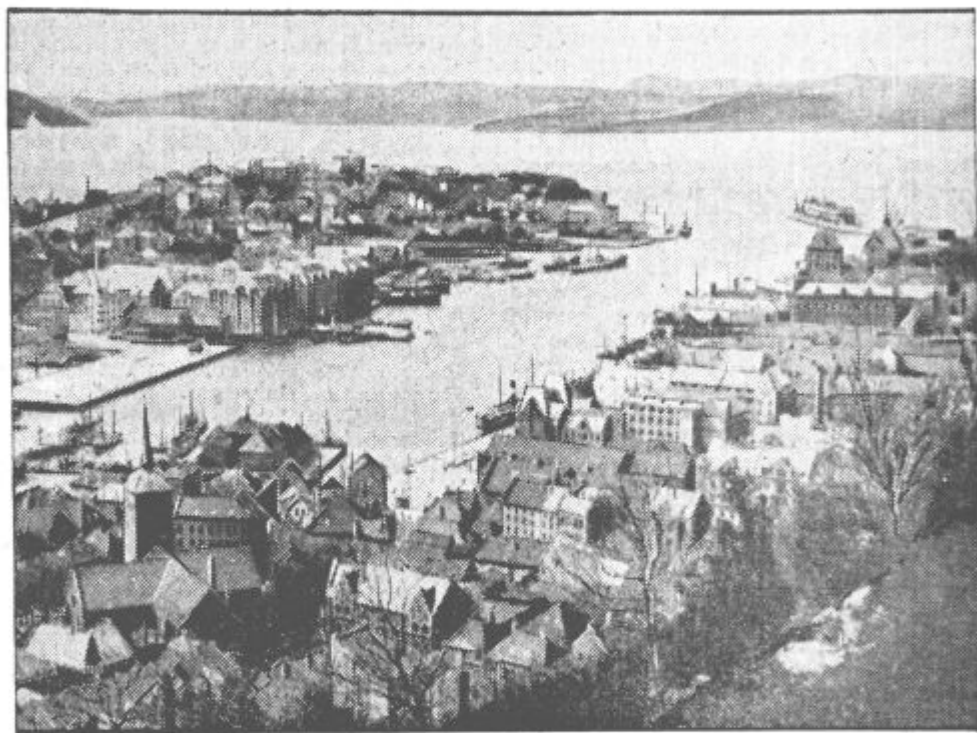
Po svoji jasnosti razodeva Madariaga največ francoskih sestavin v svojem duhu. Razumeti — to morajo poskušati vsi ljudje dobre volje. Jutrišnja Evropa ne bo zahtevala žrtvovanja narodnih značajev, katerih čudovita raznolikost spada med pojave duhovnega bogastva v stvarstvu. Temveč možna bo le z umevanjem in spoštovanjem teh globokih sil, ki dajejo vsakomur svojo pravico do življenja.

Hans Brick

== S harpuno na kite ==

V Bergenu na Norveškem sem zašel v zloglasno beznico in naslednji dan, ne da bi vedel kako, sem se znašel na visokem morju — na krovu nekega kitolovca. Ogoljufali so me. Ostali mornarji, 23 mož, so bili vsi robate duše, kapitan pa surov in zelo strog, toda pra-

To čudno ime nosi majhen parni kotel, ki ga rabijo samo za obratovanje vitlov in drugih dvigal. Kmalu sva postala velika prijatelja s harpunirjem, ki je med glavnimi osebami na takšni ladji. Tudi z ostalo posadko smo se kmalu spoprijateljili, ko sem v nekem pretepu po izdatnem popivanju s spretnim sun-

Pogled na norveško mesto Bergen

vičen. Trdega dela je bilo vedno dovolj. V Sandnessöjenu ni smel nihče na kopno. Potem smo pristali še v Tromsöju, končno smo odpluli na prosto morje, da bi prebili mesece v iskanju kitov. Takrat je postala vožnja zame zanimiva in sem pozabil na čudne okoliščine, ki so me spravile na to, po ribi in ribjem olju dišečo škatlo. Ni mi bilo do strašno razpokanih rok in ledenega mraza, ki je vladal neprenehoma. Hudo tesno je bilo na ladji, kajti večino prostora je zavzemalo vsakovrstno lovsko orodje, vrvi, navadne in jeklene, kavljji, mreže, kotli za olje, sekire, žage, ponve, vitli, harpunski top in celo »osel«.

kom položil znatno večjega in močnejšega moža na tla.

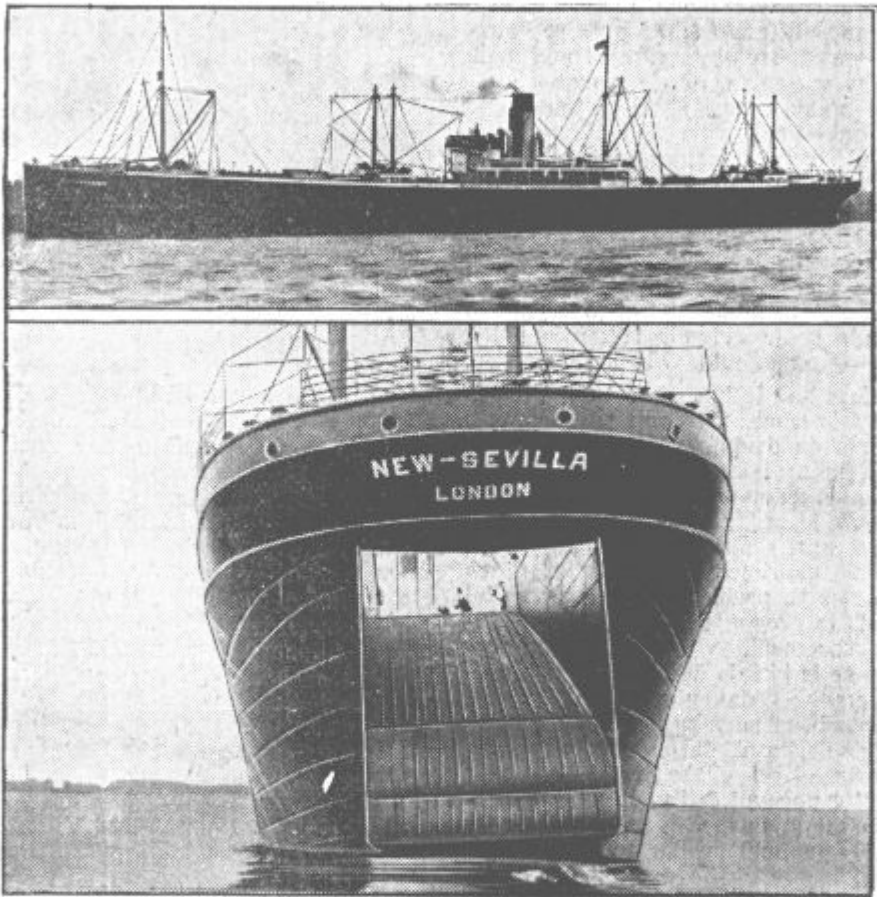
Naporna stražna služba

Kmalu smo pripluli v prava lovišča in tedaj se je pričela neprestana stražna služba v zgornjem jamborskem košu. To zahteva železnega zdravja, kajti ob vsakem in tudi najslabšem vremenu moraš sedeti gori in ostro gledati, kdaj se bo pokazal vodni curek kita, ki je priplaval na površino. Če delaš prvič to službo, te kmalu neznosno bolijo oči.

Če se prikaže kit, se mu skuša ladja kolikor mogoče približati, da ga ustrelijo s harpunskim topom. To ni tako

preprosto, ker je sesalec silno pozoren. Če ne gre z ladjo, spustijo v morje vedno pripravljen čoln, v katerega se deajo harpunir in štirje veslači. Harpunir vzame s seboj harpuno, s kavliji opremljeno kopje, ki je pritrjeno na dolgo vrv. To zažene harpunir orjaku, ko so se mu s skrajno pazljivostjo približali na primerno daljavo, v telo, čim bližje glavi. Ta napad je zelo nevaren

vem telesu-eksplodira in ga običajno takoj usmrti. Zelo zanimivo in razburljivo je harpuniranje z ladje brez nabojja. V tem primeru skuša ostati ladja vzporedno z bežečim kitom, ki ga veže ž njo 500 do 600 m dolga vrv na harpuni. Vrv je silovito težka in vodni odpor jo pri tem manevru napravi še stokrat težjo, tako da se kit polagoma utruji in zapade smrti.

Moderen kitolovec »Sevilla«. Na spodnji sliki se vidi ogromna odprtina, skozi katero potegnejo na krov celega kita

in je zahteval že nešteto žrtev, kajti s kopjem v telesu skuša kit z brzino motornega čolna ubežati in vleče šibki čolnič za seboj. Hipoma se potopi in tedaj je izginil že marsikakšen čoln ž njim. Ali pa se zgodi, da ga zdrobi z enim samim udarcem svojega silovitega repa.

Harpuniranje z velike ladje je tedaj varnejše, tem bolj ker izstrelijo v tem primeru iz topa lahko harpuno, ki nosi na osti manjši naboj. Ta naboj v kito-

Tako smo nekega dne opazili kita in preden se je zavedel, mu je po tej metodi sedela v telesu harpunirjeva streljica. Ko je kapitan z občudovanja vredno spretnostjo vodil ladjo vzporedno z živaljo v divjem diru, je straža sporočila, da se je pojavil še en kit na drugi strani ladje. Kaj storiti? Da bi ga pustili uiti, ko pa vrže takšen mamut ogromno vsoto 400 do 600.000 Din?! To ne gre. In ker ga z ladjo, ki zasleduje prvega kita, ni mogoče loviti, je odredil kapitan

kratkomalo zasledovanje s čolnom. Med veslače je odredil tudi mene. Bil sem mrzlično razburjen. Vstopili smo s harpunirjem v čoln, približali smo se živali neopazno, v naslednjem trenutku se je harpunir dvignil in že je tičalo njegovo orožje v kitovem telesu.

Divja gonja za kitom

In tedaj se je pričela divja gonja po vodovju, o kateri si ne bi nikoli mislil, da jo more zdržati šibko zgrajen čolniček. Penasti stolpi so vstajali in šumeli pred rilcem čolna, dih je jemalo človeku od brzine in vsi grehi so mu stopili pred oči. Vesla smo dvignili v čoln, harpunir pa je s srepim pogledom opazoval kitove gibe in sunkoma dajal svoje odredbe. Hipoma je zavpil: »Pazite!« in že smo opazili, kako je začela vrv bliskoma izginjati v globočino. Ali nas bo kit potegnil s seboj na dno? Čoln se je mahoma skoraj prekucnil in hip nato se je dvignilo iz morja poleg njega ogromno telo. Oddahnili smo se.

Toda s tem je bila žival tudi spremenila svojo smer. V trenutku smo opazili za grozo, da drvimo v isti smeri kakor parnik in prvi kit, baš po sredi med obema, in za nami v širokem loku debela vrv, ki ju je vezala. To je pomenilo gotovo smrt, kajti parnik in ta kit sta razvijala neprimerno večjo brzino nego mi. Možje so prebledeli in jaz nisem bil izjema. Iz preganjalcev smo se bili hipoma spremenili v preganjance. Katastrofa se je bližala čim dalje bolj v divjem tempu. Tedaj, v zadnjem hipu, so bili opazili na parniku naš položaj, parnik se je ustavil, da mu je penast steber brizgnil od vijaka izpod krme, kit je šinil v poševni črti med nami in parnikom mimo nas. Bili smo rešeni. In takrat sem imel priliko spoznati nezaslišano moč takšnega velikana. Naš parnik je imel stroj, ki je razvijal 600 k. s., in z vso to močjo je plul nazaj. To se pravi, skušal je pluti nazaj, a ni mogel, kajti kit na vrvi ga je z lahkoto vlekkel za seboj. S parnika so nam signalizirali z zastavami, da sesalčeva moč vendarle pojema in naj se pobrigamo za svojo žival, ki nas je z nezmanjšano močjo še vedno vlekla za sabo. A tudi nje moč je začela kmalu pojemati in polagoma smo se ji mogli približati brez nevarnosti. Ko smo jo s sesalkami napolnili z zrakom da se ni mogla potopiti, smo ji zasadili v hrbet našo zastavo. Potem smo se okrenili proti par-

niku, ki se je bil med tem isto tako ustavil ob svojem mrtvem kitu.

Razsekavanje kita

Neverjetna je bila obsežnost obeh živali. Merili sta vsaka 29 m v dolžino. Za določitev njiju teže pa mi je manjkalo izkušnje.

Pričeli smo ju razsekavati. S pomočjo majhnih lestvic smo jima splezali na hrbet. S sekirami smo sekali vanju. Imela sta metrsko debelo plast tolišče. Rebra so se zdela kakor drevesna debela, a v njiju trebuhih sta stala udobno po dva moža.

Vsak izsekani kos smo vrgli takoj v kotle, kajti pridobivanje kitovega olja se vrši na licu mesta. V ogromnih gobcih smo izsekali metrsko visoke »brade« iz ribje kosti, na katerih obvisi milijarde najmanjših živalic, s katerimi se kit hrani, kajti žrelo mu je navzlic njegovi silni velikosti tako ozko, da ne more niti slanik skozenj.

V tem delu je prešlo osem tednov. Potem smo se odpravili domov. Bili smo veseli svoje izredne sreče, kajti včasih je treba križariti cele mesece po morju, pa ne srečaš nobene živali. Mi pa smo ulovili kar dve.

Na poti domov smo srečali križarko, kakršne varujejo po tamošnjih vodovjih pravice raznih ribiških narodov in pazijo, da ne lovijo med upravičenimi lovci tudi neupravičeni. Takšnim zaplenijo enostavno ladjo in plen in povedejo vse skupaj do najbližje luke, kjer izročijo posadko oblastim. Moj kapitan je imel slabo vest zaradi načina, kako me je spravil v svojo službo in me je pozval k sebi, še preden je križarka priplula do nas. Bal se je, da ga bom ovadil kontrolnim uradnikom. Najprvo me je hotel prestrašiti s pretnjo, da bi me lahko dal še pravočasno na kakšno skrito mesto v medkrovju. Ko sem mu pa dal razumeti, da sva sama in da je prav za prav on v mojih močnih pesteh, se je začel opravičevati, češ da me je samo v sili spravil med svojo posadko, ker mu je bil v Bergenu en mornar ušel. Pomiril sem ga z izjavo, da nisem hud nanj, ker sem bil na tej vožnji doživel toliko zanimivega. Oddahnil si je. Po preiskavi, ki je potekla brez incidentov, smo odpluli dalje proti Bergenu, kamor smo dospeli navzlic hitremu lovu vendarle pet mesecev od dne, ko smo od tam odpluli. Tam so mi izplačali zaslužek — 45 angleških funtov. In tako se je prav dobro završila moja pustolovščina.

== Vohunstvo in erotika ==

Vohunstvu pripadajo ženskam vedno primerne vloge. Prebrisane vohunke so bile in so skoro vedno z vsemi mazili namazane velike koketke, mondenke in poljsvetske dame velikega stila z mo-

Vohunka Mata Hari, tip predvojne ženske lepote

gočno zvenečimi imeni, ki se dajo menjati kakor srajce. Pravi tip vohunke je oni, ki so ga v Hollywoodu kultivirali kot filmskega vampirja, mrzel kakor pasji gobec, samoljuben, maščevalen tip, ki v moškem nikdar ne vidi moža, temveč vedno le objekt izkoriščanja, katerega pa navzlic temu ali prav zato demonično privlačuje. Prave vohunke so ženske, ki nikoli ne morejo izgubiti svojega srca in svoje preudarnosti in jim je spolno podajanje naravnost ravnodušna, poklicna zadeva. To so ženske, ki ravno v takih situacijah in v nji-

hovich okoliščinah lahko izvlečejo iz moža poslednji denar in najvažnejše skrivnosti.

Lahko cele ure debatiramo o nemoralnosti ali zopernosti vohunstva — nikoli pa ne bomo prišli preko tega, da je v vojni in miru ogromne važnosti. Ustrelitev ali obešanje vohunov je vojni ukrep, terorizem, ki trdo spominja na srednjeveško pobijanje vojnih ujetnikov. To je strašenje z zgledi. Če so v vojni streljali vohunke, so to bila demonstrativna dejanja, ki naj bi učinkovala zastraševalno. Umori iz zadrege.

Namen vohunstva je izvedeti o nasprotniku vse, kar čuva skrivno, torej dejstva, ki jih ne moreš dnevno najti v časnikih ali pristopnih knjigah. Za polastitev potrebnih dokumentov ali dandanes predvsem fotografij je treba osebe, ki čuvajo skrivnost, kakor tudi kraj vzeti tako rekoč pod povečalno steklo. Nato se preračuna najprimernejša možnost pridobitve. Ako se pri kakem višjem uradniku ali vojaškem funkcionarju pokaže, da je dostopen ljubavnim pustolovščinam, mu bo prekrizala pot lepa vohunka, ki bo ugajala njegovemu okusu in bo našla priliko, da splete mrežo do njegovega srca. V razvoju ljubavne afere se bo nato odločilo, kako se bo mogoče najlaže polastiti važnega dokumenta. To je ena glavnih funkcij velike, erotično učinkujoče predvojne vohunke in iz tega izhaja tudi njen značaj, s katerim se je podajala kot velika kokota, kretajoča se v kopališčih, na dirkališčih, igralnicah in mednarodnih shajališčih.

Ni nikakor čudno, da so bile vohunke v glavnem pevke, plesalke, akrobatinje. Posebno v Rusiji je bilo žensko vohunstvo že zato zelo koristno, ker so častniki od velikega kneza navzdol do poslednjega računskega podčastnika bili zelo navdušeni za tuje ženske. Če se je artistinja povzpela tako daleč, da je dirjal za njo oni moški svet, za katerega se je zanimala vohunska služba, tedaj ji je bilo gotovo od strani ene ali druge države ponudeno, da stopi v njeno službo. Ne pozabimo, da je slovita Mata Hari že pred vojno bila nemška vohunka. In če je nanosled kaka dama imela širok krog znancev, je često zadostovalo že to dejstvo, da se je pri njej našel priključek k potrebnim oseb-

nostim, posebno še, če je vzdrževala svoj salon. Tako je bilo v Parizu, Berlinu, Londonu, Bukarešti kakor v Atenah in drugod. Pustolovke so se potepale že pred vojno po vseh deželah in so bile pripravljene k vsemu.

Miss Edith Cavell, ki so jo obsodile na smrt nemške okupacijske oblasti v Belgiji

Da se spolnost v veliki meri upošteva in izkorišča pri vohunstvu, je že več sto let stara navada — vsekakor pa se je v svetovni vojni nakopičilo toliko takih afer, da je po njih omogočeno sistematično razmotrivanje. Vsi strokovnjaki se domala strinjajo v tem, da ženska v bistvu ni sposobna za pravo vohunstvo, čeprav razpolaga z mnogo finejšim instinktom, večjo sposobnostjo, prilagodevanjem in boljšim opazovanjem kakor moški. Zanimiva je naslednja sodba nekega strokovnjaka:

»Težko je najti žensko, ki bi poleg vseh drugih lastnosti, poleg lepote, okretnosti, elegancije in razumnosti razpolagala tudi z ono brezdušnostjo, ki edina lahko zagotovi trajen uspeh. Preden se vohunke izvežbajo za svoj poklic, bi bilo treba v njih zamoriti sleherno čuvstvo ljubezni. Kajti, ako žen-

ska resnično ljubi, pozabi vse in — izda vse.«

Strokovnjak je tako spoznal veliko spodtiko ljubavne emocionalnosti. A tudi že prehodna zaljubljenost lahko zadostuje, da vohunka prezre pravi trenutek. Enako pa v ostalem grešijo tudi vohuni, ki se dajo zvabiti v ženske mreže in so v mnogih primerih enako šibki, kakor nežni spol. Vsekako pa je dognano, da ženska že po naravi nima smisla za strateške zadeve in jo je treba tako rekoč vedno voditi na vrvi. Vohunka lahko izvršuje posebne misije zgolj po določenih navodilih. Ko pa je enkrat dobro usposobljena, se začenja prizadevati z velikim zanimanjem. Tako se je dogajalo, da so nekatere vohunke v svetovni vojni izvršile naravnost velikanske naloge, ne da bi jih bili sovražniki ulovili in z njimi obračunali. V svetovni vojni sploh ni bila ulovljena nobena velika vohunka. Niti Mata Hari niti miss Cavell — da imenujemo dvoje najbolj znanih imen — nista bili velike moči. Mata Hari je vedno ostala velika diletantka, ki ji je vohunstvo poleg poklicne ljubezni bilo postranski zaslužek. Miss Cavell pa je bila samo člen v verigi široko razčlenjene organizacije, ki je obsegala najvišje kroge in so ji pripadale prominentne osebe, kakor Bauca, Louis Brill, princezinja de la Croy in drugi. V tej organizaciji se je miss Cavell v glavnem bavila s pretihotapljanjem ljudi iz sovražnikovega območja, ne pa s poizvedovalno službo. Vsa njena zadeva nima nikake zveze z erotiko. Miss Cavellovi, ki je bila že precej priletna, tudi nikakor ni bilo treba, da bi svojo erotično osebnost polagala na tehtnico...

Ni torej mogoče kar na lepem trditi, da ljubezen že povsod igra vlogo, kjerkoli nastopa ženska v službi vohunstva. Saj so znani mnogi primeri, da se da tudi istospolna ljubezen izkoriščati za vohunstvo. Najbolj znana je zadeva polkovnika Redla. Mož je bil eden izmed grobarjev avstrijskega cesarstva. Dolgo vrsto let je na odgovornem mestu vršil vohunsko in vohunsko-obrambno službo. Bil je obenem ruski vohun, ki je izdal ne samo avstrijske vojne načrte, marveč tudi najznamenitejše avstrijske vohune. Ustvaril si je tako rekoč svoj monopol na ta način, da si je od Rusov dal izdati ruske vohune, delujoče v avstrijski armadi. Ti so morali krvaveti namestu njega, ker je njihova originalna poročila priložil aktom,

po vrhu pa je spravil še 15.000 kron nagrade. Dolgo časa mu je ruska skrivna služba pošljala na pot najbolj zapeljive ženske, a vedno brezuspešno, ker se polkovnik Redl ni zmenil za nobeno nežno bitje. Naposled je neki ruski agent dognal pravi vzrok Redlove indiferentnosti do žensk. Začel ga je nadzorovati — in odslej so se z Redlom seznanjali mladeniči, ki so ga naposled osvojili ...

Kmalu so sledila ona dejanja, ki niso z znanstvenega, pač pa s pravnega in moralčnega stališča dogmatične mo-

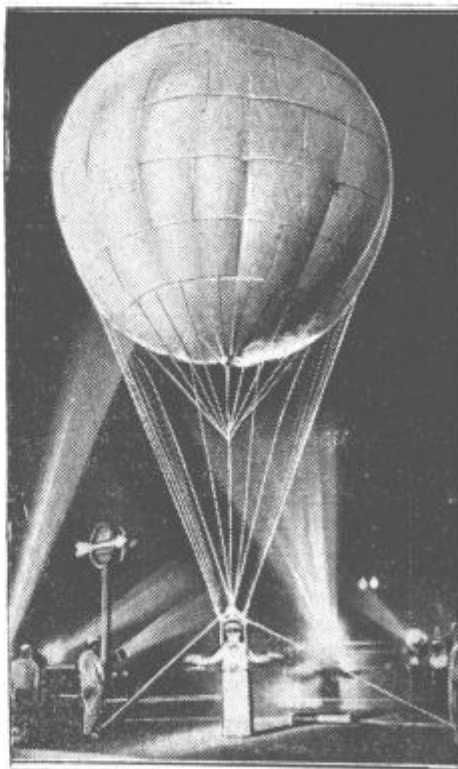

Polkovnik Redl

pričetka svetovne vojne popraviti in paralizirati. Ko je neki ruski častnik za Redlovim hrbtom prodal ruski načrt vojevanja skupini nadvojvode Franca Ferdinanda, ga je Redl takoj denunciral Rusom in se je mož ustrelil.

»Črni kabinet« je tedaj že zaplenil kontrolirana, sumljiva poštnoležeča pisma, po kateri je Redl prišel osebno. Kriminalna policija mu je sledila. Redl je sicer skušal dokumente v poslednjem hipu raztrgati, toda bilo je prepozno. Ponoči so prišli k Redlu v hotel visoki častniki in so mu po kratkem razgovoru pustili — samokres na posteljni omari. Naslednje jutro, 26. maja 1913 so našli polkovnika Redla ustreljenega.

Nadzorovanje prometa z balonom

V Los Angelesu (Kalifornija) so prišli mestni očetje na srečno misel, da nadomestijo signalne stolpe za urejevanje uličnega prometa z razsvetljenim balonom, privezanim v višini 17 metrov. Prometni stražnik projicira na plašč balona dogovorjene signale, po katerih se mora ravnati ves vozovni promet,

rale veliki zločini. Redla so ruski vo-huni ujeli v mrežo dobro urejenega izkoriščanja, moral je biti Rusom na uslugo, ali pa — pasti.

Leto dni pred pričetkom svetovne vojne so Rusi imeli v rokah vse podrobne načrte avstrijske armade in deloma tudi Nemčije. Ko je Redl izvedel, da so načrti srečno prispeli v Rusijo, se je sam spravil nad lastno poročevalsko službo in je res tudi našel krivca, ki je moral s krvjo plačati — njegov zločin. Celo vrsto ruskih tovarišev, ki so mu jih bili denuncirali Rusi, je izdal avstrijski justici, istočasno pa je tudi Rusiji izdal najboljšega avstrijskega vo-huna. Izdaje načrtov ni bilo mogoče do

Nove zanimivosti o Sahari

Velika severnoafriška puščava je postala zadnja leta silno privlačen zemeljski del. Mesec za mesecem jo obiskujejo turisti, željni dogodivščin, pa tudi razne učenjaške odprave jo posećajo, nočeč razrešiti tajinstveni problem njene nastanka in poiskati način, kako bi se dala spremeniti v kulturno zemljo. Gotovo je nekoliko proti vse-

vzbujajo občo pozornost učenega sveta.

Dr. Bøgholm je predvsem mnenja, da današnje obličje Sahare ni starejše od 400 let. Za to domnevo navaja dokaze, ki pričajo, da je bila puščava še pred kakimi štirimi stoletji naseljena s prebivalstvom z visoko kulturo. Ohranjeni so stari napisi na skalnatih stenah, ki pričajo o tem. Tudi izredno

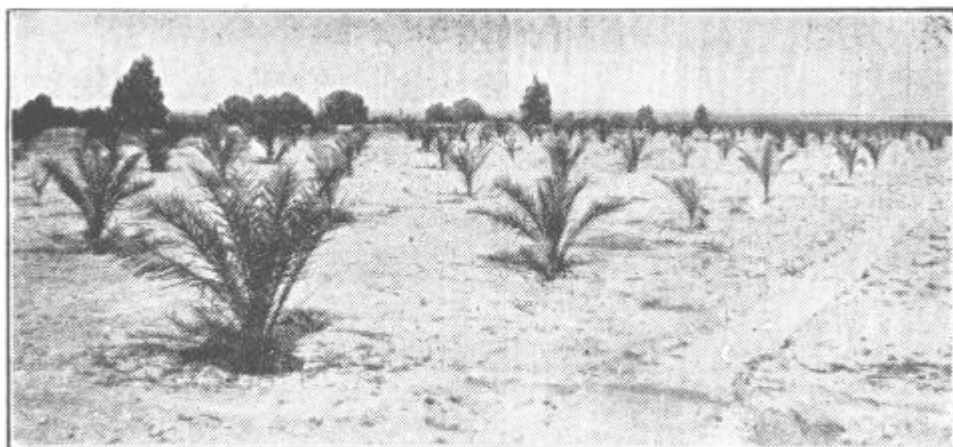
Več tisoč kilometrov daleč samo pesek

mu pričakovanju, da se ravno Danci, prebivalci severa, osobito zanimajo za to vroče peščeno morje. Mladí danski učenjak dr. Olafsen je bil prvi, ki je v zemljepisnem in geološkem oziru preiskal legendarno saharško pogorje Hogar, ki so ga dotlej označevali kot »deželó groze«. Preden je dr. Olafsen preiskal gorstvo Hogar, so buic o tem gorstvu razširjene najneverjetnejše bajke. Pripovedovali so o pralesovih, velikih jezerih in rekah, v katerih žive leteče ribe in druge čudovite živali. Mladí Danec je ovrgel vsa taka čudeša in jim odkazal mesto v kraljestvu bajk. Drugí danski učenjak, ki si je stekel velikih zaslug pri raziskovanju Sahare, je dr. Bøgholm, ki je dve leti proučeval Tuatske oaze, ležeče v Adraru, severnovzhodno kolena reke Nigra. O svojih dognanjih je pravkar izdal prva bežna poročila, v katerih objavlja nekoliko važnih domnev, ki

smotrena stara podzemská kanalizacija, imenovana fogar, se da še zaslediti v Hogarju v Tuatskih oazah in drugje. To višje ležeče ozemlje je bilo naseljeno še v dobi, ko so bile nižje ležeče pokrajine Sahare še poplavljené z vodami Sredozemskega morja, katerih ostanek je n. pr. današnje Čadsko jezero. Najdbe iz kamene dobe kažejo veliko podobnost z enakimi najdbami v Sudanu. Saharská kultura je bila tedaj pač v neposrednih stikih z jugom, s severom pa ne. Vse najdbe so bile odkrite v krajih, kjer se danes širi obupna puščava, kar priča, da je bila Sahara v nekaterih krajih dobro naseljena in da je imela dovolj moče. Dr. Bøgholm izraža naravnost domnevo, da je bila Sahara še v 13. stoletju pokrita z bujnim rastlinstvom. Šele kasneje je začela opustevati ter je pred kakimi štirimi vekí puščava zmagala nad življenjem.

Navedbe danskega učenjaka je vse kakor treba sprejeti s previdnostjo, dokler ne izda svojega celotnega dela. Dokazi za njegove trditve, kolikor jih je navel, so namreč precej skopi in ne dopuščajo tako smelih sklepov. Vendar je dejstvo, da je bila Sahara nekaj resnično zelo gosto naseljena dežela. Drugi učenjaki so navedli že dovolj dokazov za trditve, da je v davnih časih tekla preko današnje puščave od juga proti severu mogočena velika tok v Sredozemsko morje. Ob njegovih bregovih se je moral razprostirati pravi zemeljski raj, od katerega pa je na žalost ostalo le nekaj okamenin. V nasprotju s trditvami dr. Bögholma

je nedvomno, da je bila Sahara že v najstarejših zgodovinskih časih puščava in skalnata puščava in so o tem ohranjena pisana poročila. O prvi znani odpravi preko Sahare od Sredozemskega morja do reke Niger poroča že Herodot v svoji zgodovini. Seveda ni izključeno, da bi nekatere pokrajine v notranjosti še tedaj ne bile obljudene, v kolikor jih še ni bil pogoltnil puščavski pesek. Tudi je dognano, da Sahara še vedno po malem presiha in tako poginja še ono skromno življenje, kolikor se ga je ohranilo do današnjega dne v oazah. (Glej tudi članek »Čudeži moderne tehnike«, Zis, knjiga 5. str. 116.) R. K.

Kjer je dovolj izdajanje vode, nastajajo nove oaze

Alkohol barva jesensko listje

Najnovejša raziskavanja so pokazala, da izvira rumena in rdečkastorjava barva, ki se je navzame listje v jeseni, od alkohola. Stanice drevesnih listov vsebujejo, kakor znano, škrob, ki se v jeseni, ko listje odmre, zaradi alkoholnega vrenja pretvori v čist alkohol. Zeleno listnato barvilo pa se zaradi vpliva alkohola pigmentira rumenkasto ali rdečkasto ter dobi obe značilni barvi, ki jeseni razveseljujeta naše oko po gozdovih.

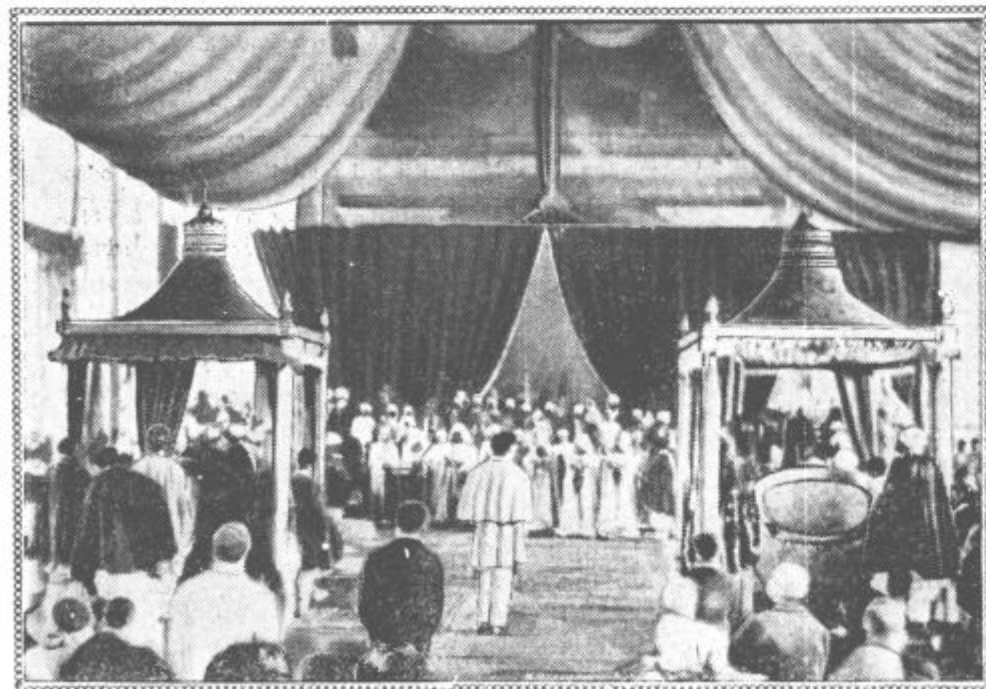
Tuji predmeti v možganih

Tuja telesa v možganih dovedejo dostikrat le do skritih tvorov in povzročajo dostikrat celo po dolgotrajnem zadržanju v možganih zgolj nedolžne bolezni, oziroma pojave (glavobol, otopelost, slabovidnost itd.) Zdravnik mestne bolnice v Detroitu L. Dretzka je zasledoval usodo 2308 pacientov, ki so bili med vojno ranjeni v glavo.

Mnogim je pri ranitvi ostala krogla odnosno drobec granate v možganih, ne da bi se pojavile kakršnekoli zle posledice, kar bi bilo pričakovati glede na plemenitost prizadetega organa. Presenetljiv pa je bil slučaj pri nekem črncu. Le-ta je dobil nekoč po jako napornem in dolgotrajnem fizičnem delu hud glavobol in epileptične krče, ki jih z običajno diagnozo ni bilo mogoče pojasniti. Ko so ga na nato röntgenizirali, so opazili poldrugo celo dolgo noževno kline, ki je tičala v možganih tik nad zatilnikom. Po operativni odstranitvi kline, je zamorec naglo in popolnoma ozdravel. Značilno pa je, da se vbodljaja z nožem ni mogel spomniti. Vedel je le toliko, da se je nekoč, pred desetimi leti udeležil nekega pretepa, kjer so se bliskali tudi noži, toda da bi utegnil biti takrat ranjen, ni opazil. Skoro deset let je delal popolnoma redno in brez muke z noževno konico v možganih.

Slike s kronskih svečanosti v prestolnici črnega ostva

Zgoraj levo: Lia Niako, perzijska plesalka na abesinskem dvoru. V sredi: Cesar Tafari na poti h kronanju. Spodaj levo: Ceremonija kronanja v katedrali v Adis Abebi (cesar v široki sivi togi pod levim baldahinom). Poleg: Cesar Tafari sprejema deputacije. Zgoraj desno: Cesar sprejema inozemske diplomate. Spodaj desno zastopnik angleškega kralja, v sredi eden izmed sedmih abesinskih vladnih načelnikov, spredaj levo abesinski prestolonaslednik v sprevodu.
(Izvirne slike, prinesene z letalom v Pariz)

Ivan Podržaj

Angel varuh

(Intermezzo z dopusta)

Na vogalu je zadel obme človek v dežnem plašču in s kapo na glavi.

— Ti? Tukaj?

— Ti si?

In šla sva v mesto. V zakajeno dalmatinsko klet. Sedla sva in obsedela. On pri žganju, jaz pri vinu.

Vidiš, tako je z menoj — je pričel pripovedovati. Nihče razen mene ne ve, kje sem in kaj delam. Ne glej me tako čudno! Kaj morem za to, kar ni v moji moči? Še pes ne laja, če ga primeš, za gobec. Tako je z menoj. Da, tako je. Odkod prihajaš? Iz Ljubljane? Molči in ne govori mi o blatu! Ali si kdaj mislil name? Na tista leta? Ali vidiš kdaj...? Ne! Molči, prosim te! Ne misli, da te sprašujem. Samo govorim s teboj. Jaz sem mislil nate. Včasih. Zdaj ne mislim več. Na nikogar ne mislim.

Posrebal je zadnjo kapljico žganja. Slastno. Grenak nasmeh mu je zvil usta.

Ljudje niso več ljudje — je nadaljeval. Kaj si ti, ne vem. Nihče ne ve, kaj je. V začetku je težko, potem se navadiš. In ne veš, kaj si. Pes, zverina, samo človek ne. Ti se čudiš?

Još! — je poklical starejšega od obeh bratov Dalmatincev.

Dolgo se nisva videla. Pet let. In pet let me ni videl nihče. Jaz sem jih videl. Spoznaš jih po prihuljeni hoji. Po svetohlinskih obrazih. V temi jih vidiš. Ustaviš se in že stoji kdo pred teboj. Stoji in škili za grehom. Oprosti in ne glej me izpod čela! Zakaj se smejiš? Tudi ti si stal v temi. Greh te je zasenčil. Kar molči! Iz Ljubljane si! Le pij in molči! To ni očitak. Gola ugotovitev. Dejstvo, primera. Slučaj? Trenutna slabost? Prazni izgovori! Krinka hinavcev! Le pij in mirno sedi! Do polnoči je še dovolj časa.

Pogledal je na umazano stensko uro med kopo starih razglednic.

Le nikar ne obžaluj, da sem te zvalil v to beznico! Star si, pa ne razumeš, kar razume otrok. Jaz ne bom nikoli toliko star, da ne bi razumel, česar ne razumeš ti. Vidiš, tako je z menoj. V Ljubljani bi rekli, da sem ob pamet. Toda moja glava je čista. Poslušaj!

Počasi je prijel za kozarček, ga prilevzdignil in bliskovito izpraznil.

Da, tako je z menoj. Pet let sem že svoboden človek. Neodvisen, nikomur zasužnjen. Le glej me! Čudne besede slišiš. Čudne zate, ki si iz Ljubljane. Vam je vse čudno, kar ni rojeno iz cvička. Veliki ljudje ste. Velikani v umetnosti svetohlinstva. Oprosti! Govorim splošno. Molči! Ni težko molčati.

Ozrl se je po novem gostu, ki mu je moral biti poznan, kajti nejevoljno je namršil obrvi in zapičil pogled v mizo.

Jaz molčim že pet let — je nadaljeval tiše in buljil predse v mizo. In dobro mi je. Mislim, da me razumeš. Ti si vedel mnogo, zato razumeš, kaj mislim. Da, mnogo si vedel. Toda — vsega ne! Nisi in ne boš. Nikoli ne boš vedel vsega! To vem samo jaz in to ve samo ona. Kaj sem rekel? Ne govori, prosim te! Samo jaz vem vse, sem rekel. Kdo drugi naj bi vedel, kar vem samo jaz? Nihče, ker nihče ni živel mojih let!

Prijel je za prazen kozarček, pogledal vanj in ošvrknil s temnim pogledom novega gosta, ki je bil prisedel k mizi pri vratih v točilnico. Još! je ukazal in postavil kozarček na rob mize.

Vem, da bi me rad vprašal po moji sreči. Po mojem zdravju. Po mojem življenju morda. In ker si iz Ljubljane, bi me vprašal celo po načinu mojega življenja. Le nikar me ne pomiluj! Srečen sem, zdrav in dobro mi je. Gospod sem in hlapec, ukazujem in se pokoravam samemu sebi...

Hvala Pero! je pokimal z glavo, ko je postavil starejši od obeh bratov Dalmatincev navrhan kozarček predenj.

Vidiš, ti nisi gospod, ker nisi hlapec in nisi hlapec, ker nisi gospod. Ti se smejiš? O, le smej se, to je tvoja pravica. Nisem človek, ki bi dajal nasvetov. Nihče ni poklican za sodnika svojim bratom.

Izpraznil je kozarček, ga poveznil na mizo in segel v hlačni žep.

Vidiš tam tistega človeka? Tistega z novo ovratnico? Zlikane hlače nosi in vse na njem diši po gospodu. Poglej ga, dobro ga poglej, in videl boš, kdo je

in odkod je. Ženo ima doma in otroke, ugleden uradnik je, spodoben človek od las, ki jih nima, od lakastih čevljev, ki niso plačani. Le poglej, kako dostojno je njegovo vedenje! Vidiš, ta človek ni človek, ker ni gospod in ni hlapec ob enem.

(Zelo sem bil že nemiren in jedva sem še molčal.)

In veš, odkod je? Iz Ljubljane je prišel. Nacvičkan in precvičkan se izdaja za spodobnega in dostojnega človeka, za vzornika in poboljševalca, pa ni vreden, da mu pogleda v obraz zadnja vlačuga. Saj je še čas! Nikamor se ti ne mudi. Pomisli, da boš jutri zvečer že v Ljubljani!

— Plačati sem zaklical.

Tako, tako! Misli, karkoli hočeš, samo tega ne misli, da sem ti pokvaril večer — je segel po kapi in se pokrtil.

Ne pozabi, da si stal v temi, zasenčen od greha! In da sem bil jaz tvoj angel varuh!

Zasmejal sem se.

Nisem računal s hvaležnostjo. Da si šel z njo ali ona s teboj —

K mizi je pristopil starejši Dalmatincec:

— Pol litra viškega?

In tri... je pokazal moj angel varuh na kozarček za žganje.

— Osem in trikrat dva. Štirinajst dinarjev.

Pomisli, samo štirinajst dinarjev za ves večer!

— Malo.

In da si šel z njo ali ona s teboj?

Zivil se je v dežni plašč, potisnil kapo globoko na čelo in me spremil — molče do kolodvora.

Zdravljenje sive slepote brez operacije

Iz raziskovanj ameriškega učenjaka

Siva slepota, ki je ne smemo zamenjati z zeleno, nastane le, če se zgošča tkivo očesne leče, ki leži pod roženico in šarenico v očesni zrenici, zato tudi ne napade drugih delov očesa. Redko se pripeti, da bi bila siva slepota še pirojena. Pozneje nastane to bolezensko stanje kot posledica očesnih obolenj ali očesnih poškodb, iz notranjih vzrokov pa ali z nastopajočo starostjo ali pa po motnjah v presnovi našega telesa. Siva slepota ne povzroča skoraj nikoli bolečin, temveč le vedno večje zatemnenje vidnega območja, kakor se pač zgošča tkivo očesne leče.

Navadno se zdravi ta bolezen tako, da najprej počakamo, da bolna leča »dozori«, kar traja navadno več mesecev, pogosto pa tudi več let, potem pa operativno odstranimo lečo. To je prav nedolžna operacija, ki so jo izvrševali že staroegiptski kralji in njihove hčere s posebnimi obredi, da povečujejo bogove in slavo čudodelnih faraonov. Po operaciji ostane zelo močna dalekovidnost, ki jo popravimo s primernimi naočniki.

Po dolgoletnih opazovanjih pa je prišel Američan Weeks, kakor piše v Ameriškem zdravniškem listu, do naslednjih naznanj glede nastanka in zdravljenja sive slepote. Vzrok te slepote je zmaličenje (degeneracija) lečnega tkiva zaradi nepravilne prehrane, ki jo povzroča: 1. neprimerna hrana, ki povzroča motnje v presnovi; 2. nalezljive bolezni; 3. poklicno delo pri izžarevajoči vročini, n. pr. pri naphovalcih stekla, ali pri prehudi svetlobi; 4. motnje v delovanju žlez notranje sekrecije (izcejevanja), kamor prištevata

Weeks tu starostno slepoto in 5. obolenja in ranitve očesa.

V skladu z njegovo podmeno o nastanku sive slepote zaradi slabe prehrane in iz tega nastalega zmaličenja lečnega tkiva predlaga Weeks za zdravljenje te bolezni poskus, da bi se z boljšo prehrano najprej ustavilo tisto »zorenje«¹ bolne leče, zraven bi se pa zdravile tudi druge notranje motnje.

Za krajevno hranitev lečnega tkiva uporabljata vkapanje najčistejšega glicerina, ki se mu primešajo zaradi antiseptičnosti (razkužbe) 3 odstotki borove kisline. Vkapanje je zelo boleče in povzroča obilen pritok krvi v oko, tako da to zelo pordeči. Po preteku nekaj ur izginejo vsi ti pojavi. Taka vkapanja se lahko vršijo cele mesece, ne da bi nastala zato kaka poškodba in ne da bi se oko navadilo nanja. Ni še gotovo, če nastopi boljša prehranitev lečnega tkiva zaradi glicerina samega ali pa zato, ker je oko boljše preskrbljeno s krvjo. Weeks pač trdi, da je dosegel s to svojo metodo znatne zjasnitve potemnelih očesnih leč in s tem izboljšanje vida ter dokaže to tudi na mnogih primerih.

Pri takih bolnikih pa, kjer ta vkapanja več ne učinkujejo in leča vedno bolj temni in se vid vedno slabša, je zmaličenje leče že preveč napredovalo, da bi se mu moglo odpomoči z boljšo prehrano. Take primere je pač treba operirati, da spet pridejo do vida. Taka operacija je povsem nedolžna, če bolnik uboga zdravnikova navodila in popolnoma miruje osem dni po operaciji in varuje oko še nekaj tednov.

—Kč.

Inž. F. Lupša

V stari laotski prestolnici

Skoraj sredi širne planjave na desnem bregu reke Me Ping, se razprostira mesto Čijengmaj, nekdanja prestolnica laotskih vladarjev.* Zadnji čas je bil tu sedež uparata, podkralja za severni Siam, kamor sta se prištevali pokrajini Payap in Maharat. Takratni podkralj je bil sorodnik siamskega kralja, poznala sva se že iz Bangkoka. Ves čas, kar sem bival v tem mestu, sem bil njegov gost. Sta-

Skozi mesto vodi nekaj modernih širokih in utrjenih cest, ki jih krasi in obseščuje bujno rastoče drevje.

Nekateri bazarji pričajo o dobro razviti trgovini. Zalagajo jih z originalnimi azijskimi predmeti številne karavane iz birmanskega ozemlja in šanskih dežel. Evropsko blago je v prejšnjih časih prihajalo po vodi v čolnicah in rečnih ladjah iz Bangkoka in sicer po reki Menam Chao Phraya in njenem dotoku Me Ping. Ta dovoz blaga je trajal po tri tedne. Danes prihajajo evropski proizvodi po železnici, ki je bila zadnja leta dograjena. Trgovino imajo v rokah največ domači Laoti, Birmanci in Ngiui; Kitajci, ki so doma na vseh južnosiamskih trgih, so tudi tu na severu, vendar v manjšini.

Stari zid in ob njem globok prekop okrog srednjega dela mesta mi je pričal, da je bila to nekdanje dobro utrjena prestolnica. Zgodovina nam poroča, da so se vršile v predmestjih in ob zidovju hude bitke z Birmanci. Pa tudi pred Siamci (Thai) so se morali vladajoči chao luangi večkrat braniti; pred eno generacijo pa so postali popolni vazali siamskega vladarja.

V birmanskem slogu zgrajeni buddhistovski templji so me spominjali na globoko ukoreninjena verska čuvstva tukajšnjega prebivalstva.

Ob reki se dviga romantična palača laotske princese Chao Dara, bivše pstranske žene kralja Chula long Korna (umrl 1910). Blizu te palače je tudi palača nje brata, vladajočega chao luanga, ki je politično podrejen siamskemu podkralju. Vladanje chao luanga je bilo torej kakor v Lampangu, le navidezno, v resnici pa je podkralj opravljal vse vladarske posle, kakor se to godi še dandanašnji v Indiji, kjer so indijski knezi, redže in maharadže, ki stanujejo v veličastnih palačah, le politične šahovske figure, s katerimi se igra od angleškega kralja postavljeni podkralj v starodavni indijski prestolnici v Delhih.

Domača obrt v Čijengmaju in okolici nudi marsikaj zanimivega. Omenim naj samo iz bambusa spletene, z lakom umetno oblite in z zlatimi ali rdečimi vzorci okrašene posode za domačo rabo, lepe okrogle škatle, v katerih so spravljene posodice za betel, tobak in

Devojka Me Chup v Čijengmaju

noval sem v lepo opremljeni hiši društva »divjih tigrov«. Pri meni je stanovalo le moje ožje spremstvo, karavana pa je taborila zunaj mesta na levem bregu reke.

Kljub siamski nadvladi je Čijengmaj ohranil še vedno pristni značaj mirnega laotskega mesta. Mestno sliko mu nekoliko jemljejo obširni vrtovi s plodonosnim tropičnim sadnim drevjem, ki zakriva več ali manj posamezne v laotskem slogu izvršene domove.

Med prebivalstvom zavzemajo važno stališče, prav tako kakor v drugih središčih, laotski plemiči, dasi se v navadnem občevanju ne razlikujejo od preprostega ljudstva.

* Neobjavljeno poglavje iz knjige našega sodelavca, ki jo je izdala te dni Vodniška družba.

druge reči, čaše za čaj, vrče »khum to« za pitno vodo, posoda za jedila, poluti podobne sklede »kan«, kelihom podobne posode za sadje, darovalne posode za templje in različne druge izdelke, ki so jih visoko cenili že pred več stoletji zlasti v Anuradhapuri na Ceylonu (Lanka), kamor so jih prinašali birmanski buddhistovski romarji. Znamenite so

Siamski plesalki na dvoru podkralja v Čijengmaju

tudi keramične posode, posebno rdeči in črni vrči za pitno vodo (khum to nam). V izdelavi sem zapazil nekako sličnost s staropanonskimi črnimi glinastimi posodami, ki so še dandanašnji v Prekmurju dobro poznane, razlikujejo se samo po obliki posameznih predmetov. Tudi iz sirove svile z lepimi ornamentami izdelana oblačila »pha sin« in šali »phahom« so vedno čislani predmet domače obrti, ki si jih želi vsaka Siamka. Srebrne in zlate posode, razni ženski okraski, gongji, bronasti in železni izdelki za dom in najrazličnejši pred-

meti za bogočastje vzbujajo občudovanje tujcev. Le žal, da je izven Siam največ predmetov ondotne domače obrti nepoznanih. Narodopiscu bi nudilo to mesto lepo priložnost za študije.

Prav čedna so domača dekleta, kaj rada nosijo cvete orhidej v črnih umetno zvezanih laseh. Oblečena so primitivno, da se lahko občuduje vsaka poteza gibkega telesa. Vsaka ima čez prsi ovit pha hom, krog pasu pa zatak-njen, skoraj do gležnjev viseč, živobarven pha sin iz težke domače sirove svile. Skoraj vsaka nosi krog vratu zlato verižico in na roki zapestnico, veliki biseri v zlatih uhanih se jim blišče v solnčnih žarkih, nad gležnji pa se neporočenim dekletom vidijo srebrni okovi kot znak devištva. Siamci so mi zatrjevali, da so Laotke iz Čijengmaja in Lamphuna lepše od vseh sorodnih plemen, zato si jih kaj radi izbirajo za žene in ljubice.

Razen domačih Laotov se shajajo tam tudi laotski rojaki iz Čijengraja, Lam-panga, Čijengkana, Nana, Prae, Payao in od drugod. Tu se srečavajo tudi Siamci, Birmanci, Moni, Karenci, Loai, Khmeri, Jangi, Indci in Kitajci. Le redkokdaj se prikažejo tudi divja plemena iz gorovja Meo, Muhsö i. dr., ki prinašajo zdravilna zelišča in razne gozdne produkte na trg.

Na narodno socialnem polju si je pridobil ameriški presbiterijanski misijon tukaj velikih zaslug. Razen nižjih in višjih šol vzdržuje bolnico in velik lep-pra sanatorij, ki je bil takrat še edini v državi belega slona. Sploh lahko rečem, da je v Siamu ta misijonska družba izmed vseh najbolj delavna in uživa zato med domačini velik ugled in podporo.

Kako važno se zdi Angležem in Francozom to laotsko mesto, priča to, da imata obe državi tukaj svoj konzulat. Priča pa tudi o dalinovidni politiki teh dveh držav, ki naj bi jih druge posne-male.

Indska modrost

Kraljev položaj se nikoli ne more kosati z učenjakovim. Kralj se časti samo v de-želi, ki ji vlada. Učenjak se čista povsod...

Skopuhovo naklonjenost si pridobiš, ako mu ponudiš denarja; jeznega človeka, če skleneš roke pred njim; bedaka, če ustre-žeš njegovim muham; pametnega, če mu poveš resnico. (Šanakaja)

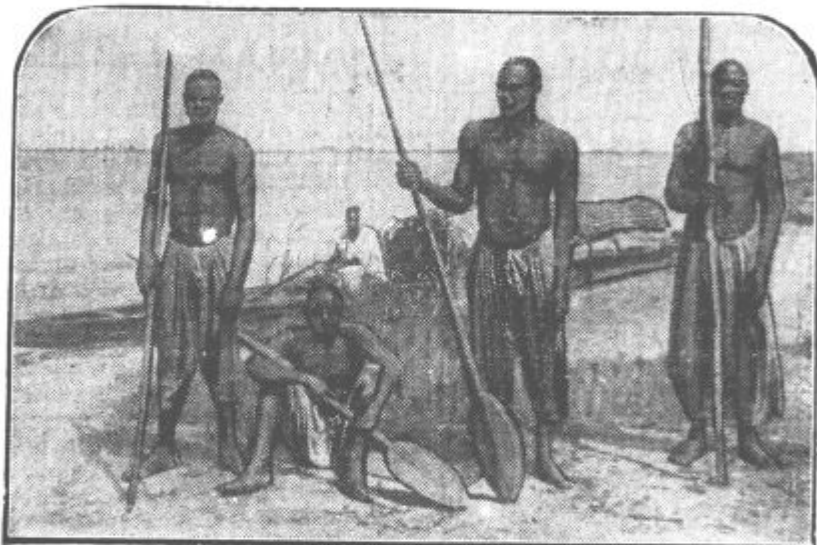
A. C. G. Hastings

Med ljudožeri v Nigeriji

I

Iz svojega šotora sem bil vstopil ob mokrohladnem somraku. Sredi taboriščnega kvadrata je visoko plapolal ogenj in obseval gost, trnjev plot z a r i b o, nagrmdane tovore in okoli njih sedeče nosače. Kdaj pa kdaj je sunil v ogenj ostri veter, razpihal plamene in vrgel po tleh dolge, migetajoče sence, medtem ko so v vsakem kotu taboriščnega četverkotnika stoječi stražniki drgetali od mraza, cepetali z bosimi nogami in si s hukanjem greli prezebajoče prste.

ugledali zdaleč naše sprednje straže, vendar nismo doslej še ničesar storili zoper njih, zato je bilo njihovo vedenje tembolj objestno in ošabno. Očividno so nas izzivali k boju. Zato smo sklenili, da bomo še enkrat skušali doseči z njimi miren sporazum; če ne bodo zanj, tedaj se ne bomo obotavljali, da jim damo to, kar hočejo. Kajti dobro je znano, da se nobeno možato, pagansko pleme ne vda tuji vladi, dokler ne preizkusi svojega orožja, in čim hujši je boj, tem večja je verjetnost, da bodo iz njih postali še do-

Laptoti na obrežju reke Niger

Sedel sem na večji zaboj in jel srebatl jutranjo kavo. Kmalu je bil prisedel k meni Utterson, ki je poveljeval pehotni stotniji. Pridružil se je še britski seržant Austin in smo govorili o svojih načrtih, medtem ko se je taborišče bilo pripravljalo za nadaljnji pohod. Bili smo pri Remi, ob meji pokrajine Tangalov; naš pohod je imel namen, da bi se sporazumeli s plemenom Tula, ki je dosihmal trdovratno kljubovalo vsakemu našemu poizkusu, da bi prišli z njim v stike. Pošiljali so nam zasmehljive in žaljive glasove; v zadnjih mesecih je bilo ubitih ali izgnanih več naših slov in posredovalcev; čeprav so Tuli ob neki priliki že

bri državljani — kajpak, s pogojem, da so bili temeljito premagani.

Po vesteh, ki smo jih dobili, so Tuli razpolagali z več tisoči vojščakov-bojovníkov. Bili so najnemirnejši in najokrutnejši izmed vseh tangalskih plemen; nenehoma so napadali in pobijali svoje sosedes. Njih žrtve so izginjale v kuhinjskih loncih teh zakrknjenih ljudožerov. Njih ljudožerstvo je šlo tako daleč, da so ubijali in jedli tudi stare, nadležne ljudi svojega plemena. Skratka: bili so strah in trepet vsega ondotnega ozemlja. Njih mesto ali skupina vas: se je raztezalo po obeh straneh visokega gorskega pasu, kakor svežnji in pletenice čebule na

oslovskem hrbtu; s te višave so vpadali v dolino, da ondi moré ali žive ugrabljajo delavce na poljih drugih plemen. Gorski pas se je dvigal visoko v nebo in je bil z ene strani sila strm, težko dostopen, čeprav je vodila s spodnje planine skalnata, močno vegasta steza. Druga stran je padala manj ostro k spodnjemu pasu gorovja, ki se je raztezalo kakšnih 10 milj daleč in se je na drugem koncu prav tako zaostrilo v visok, skalnat vrh. Prav na podnožju tega vrha smo se bili utaborili; moj načrt je bil, da prodremo s te strani in presenetimo Tule, ki so bili nepripravljeni za takšen napad. Če ne bodo dostopni za pametno besedo, jih pa prisilimo, da priznajo višjo silo nego je njihova; pobral bom od njih davek kot znak tega priznanja. V ta namen sem prispel s stotnijo nigerijskega polka in s strojnico v te gorate kraje, več nego sto milj od Gombe.

Počasi se je zdanilo in vedno večja svetloba je kazala, da je moštvo že pripravljeno za pohod. Nosači so se sklonili vsak k svoji prtljagi, vsi zbrani okoli zadimljenih ognjev. Tedajci je bilo dano povelje za odhod; sprednji vod je odprl plot z a r i b e in ostali so krenili za njim; nosači s tovari so stopali zadnji. Četa se je napotila v smeri k skalovju. Vzpenjanje kvišku je bilo od sile težavno; šli smo po koritu gorskega hudournika. Nosačem se je venomer drsalo in so se opotekali med drevjem, ki je ležalo čez pot ter padali ob kamenju, ki se jim je lomilo pod stopinjami in se valilo navzdol. Enkrat ali dvakrat smo morali municijo in dele strojne puške prekladati preko ležečih drevesnih debel, ki so zaprla pot. Po dveh ali treh urah toli naporne hoje smo prišli na planoto, kjer smo se malce ustavili, da si je moštvo odpočilo od vzpenjanja, si popravilo telečnjake in drugo opremo ter se znova zvrstilo. Ko smo zopet krenili dalje, je bila pot udobnejša; vila se je po dolini in prehajala na več mestih preko majhne reke, ki je počasi tekla med travnatimi ploskvami ravnih tal. Kmalu pa je zopet stala pred nami temna linija gorskega pasu s skupinami bajt na obzorju in z ograjami, ki so se v neredu vile med skalovjem.

Nekako v oddaljenosti dveh milj smo se ustavili in si izbrali prostor za taborišče. Dva oddelka stotnije sta se morala urno lotiti sekanja trnja in dračja, da smo si naredili plot. Seržantu Austinu smo poverili nalogo, da vodi te priprave, medtem ko sva Utterson in jaz z

dvanajstorico mož krenila naprej, da pogledava, ali ne bi bilo mogoče navezati kakšen stik s Tuli. Ko smo prišli dobrih 100 m do podnožja pogorja, sem velel Uttersonu, da naj ondi s moštvom počaka na me in me krije, jaz pa sem s svojim tolmačem Lobo krenil dalje po koritu usahlega potoka, ki je šlo vzporedno s pasom. Loba je bil iz tulskega plemena, zato je dobro govoril njihovo narečje; nekoliko pa je tudi poznal narečje Hausov, ker je za mladih nog prišel v suženjstvo in so ga odvedli v Gombo. Bil je hraber mladenič, vendar se mu je poznalo, da mu najin pohod ni bil nič kaj pogodu; pri moji veri, tudi meni ni bil, zato sem imel pripravljen revolver, da ustrelim vsak hip, ko bi bilo treba.

Med skalami in grmičevjem, ki je zakrivalo dvigajočo se brežino pred nama, sem mogel opazati neke ljudi, ki so se oprezno plazili sem in tja po travi. Zavpil sem jim, naj pridejo in se pogovorijo z menoj; pri tem nisem niti za hip odvrnil od njih pogleda, ker sem bil opazil, da so oboroženi z loki in da me pozorno opazujejo. Nekoliko trenutkov sem klical zaman in tudi Lobove besede niso nič zalegle; naposled pa sta le vstala dva moža, stopila s skale in se ustavila eden ali dva metra od mesta, na katerem sem stal. Oba sta bila krasno razvitih teles, večja in zastavnejša nego večina tangalskih plemen; obraz pa je imel ne navadno zločest in okruten izraz. Bila sta čisto gola, oborožena z dolgim kopjem z železnimi zobci; njuni veliki ščiti so bili iz bivolove kože. Takoj na prvi pogled je človek lahko dejal, da tolike zgodbe o krvoločnosti in ljudožerskih nagibih tega plemena ne morejo biti izmišljene.

Naš razgovor ni trajal dolgo. Dejal sem jim, da bi hotel videti njihove poglavarje in pooblaščenca, ki naj bi prišli v moje taborišče neoboroženi, a z varnostno stražo; hotel bi se pogajati z njimi o raznih zadevah. Posvaril sem jih, da naj ne odklonijo moje ponudbe in da naj ne pridejo oboroženi, kajti moja moč je večja od njihove in kazni bo neizprosna. Poslušali so me in so z nekam sumljivo naglico obljubili, da sporoče to poglavarjem; da pa je že prepozno za današnji dan in da pridejo jutri v moje taborišče. Ko je bilo tako dogovorjeno, sem se vrnil k Uttersonu in njegovemu oddelku ter smo skupno odkorakali v taborišče. Hrane nam Tuli niso poslali, kakor je običaj, ker se nismo tako domenili; našli pa smo neko drobno, črno govedo, ki se je v

čredi paslo v dolini. Naši dečki so prignali tri ali štiri glave v taborišče in moštvo se je lahko dōdobra nahranilo.

Nisem bil nimalo zadovoljen z vedenjem Tulov; iz previdnosti sem velel Uttersonu, da naj podvoji straže in da bodi stotnija ob prvem svitu pokonci.

Lobu sem naročil, da naj pred svitom pojde ogledovat v okolico taborišča. Ko se je zmračilo, smo kmalu pogasili ognje in množica sitih, a utrujenih mož je zlezla v vseh mogočih legah pod pokrivala. Zavladata je tišina, ki so jo motili samo topot konj ali glasovi straže.

Nurmi

Iz življenja velikega tekača

Atlet svetovnega slovesa, tekač, ki je priboril malemu finskemu narodu veliko ime, sebi pa postavil neizbrisno mesto v vrsti olimpijskih zmagovalcev, je Pavao Nurmi, čigar uspehi na srednjih in dolgih progah so tako nenavadni, da ne bodo nikoli več izginili iz kronike najpomembnejših sportnih do-

s katero je dosegal svoje nedosegljive čase leto za letom.

Po vsem tem bi bilo najbolj enostavno in prav, če bi označili to čudo finskega tekača, kakor ga po pravici imenuje ves sportni tisk na svetu, kot človeka, ki ga je narava bogato obdариła z vsemi lastnostmi fenomena. Toda pri Nurmiju ni tako! Kakor pri vseh olimpijcih je bila tudi Nurmijeva pot do olimpijskih lovorik in svetovnih rekordov trda, polna razočaranj in zatajevanja. Teško in le postopoma se je dvigal po lestevici uspehov; odločna in neupogljiva volja ga je gnala preko užitkov moderne dobe kvišku k nevenljivi slavi, ki jo sedaj uživa.

Njegov življenjepis je kratek in brez vsebine. Star je 33 let; oče mu je umrl pred 20 leti, mati je deležna sinove slave. Zilavi Pavao je pričel »teči« z 9 leti, med dečki. Pozneje je moral na delo, kjer je zopet moral »teči«. Spoznal je svoje velike zmožnosti in pričel je sistematično. Odrekel se je narkotičnim sredstvom in posvetil ves svoj prosti čas vežbi telesa. Tik po vojni je moral v vojaško službo, kjer je opravil zadnji temeljiti trening pred večjim nastopom, ki ga je čakal na anverski olimpijadi. Tam in pozneje drugod je spravljal zmago za zmago in dosegel l. 1923. višek časti in slave. Na velikem mitingu v Stockholmu je izboljšal v dveh dnevih štiri svetovne rekorde, kar je neslo glas o njem po vsej severni Evropi in Ameriki. Na VIII olimpijadi v Parizu je bil »mračni in molčeči finski asketa« Nurmi središče vsega zanimanja. Samo njegova navzočnost je privabila v stadion na tisoče in tisoče radovednežev, ki so hoteli videti, ali res lahko ruši rekorde, če in kadar jih hoče. Takrat je dokazal, da lahko...! Po pariški olimpijadi je bil povabljen v Ameriko, kjer je slavil vrsto bleščečih zmag na raznih tekališčih in se vrnil v domovino kot odrešitelj. Finska je dobila »na njegovo ime« 20 milijonov državnega posojila.

Njegova zmagovalna pot je postala v zadnjih dveh letih nekoliko bolj strma. Kljub vestnim pripravam se mu sem in tja ni posrečil napovedani poskus novega rekorda, dočim je na tem ali onem mitingu proti pričakanju podlegel temu ali onemu staremu rivalu. Nемеc dr. Peltzer, Šved

godkov na svetu. Nurmijeve zmožnosti bomo vedeli tembolj ceniti, če pomislimo, da je moral na poti do svojega mednarodnega položaja rušiti skoraj nedosegljive rekorde Angleža Alfreda Shrubba in svojega malone nič manj slavnega rojaka Hannesa Koehmainena. Še mnogo bolj kot trenutni uspehi mu je pomagala do zasluženega naslova največjega tekača na svetu vztrajnost,

Wide in rojak Ritola so tekmeči, ki strežejo neusmiljeno po njegovih rekordih.

Veliki Finec pa se kljub temu energično pripravlja za prihodnjo olimpijado, kjer namerava presenetiti svet z novimi rekordi na maratonski progi. Nurmi ni samo čudak po svojih sportnih uspehih, temveč tudi po naravi. Vsa čast in slava, ki ga obdaja leta in leta povsod, kjer se pokaže, ga nista spremenili. Če so mu v domačem mestu Abou postavili kameniti spomenik, če mu je državni predsednik javno podelil vi-

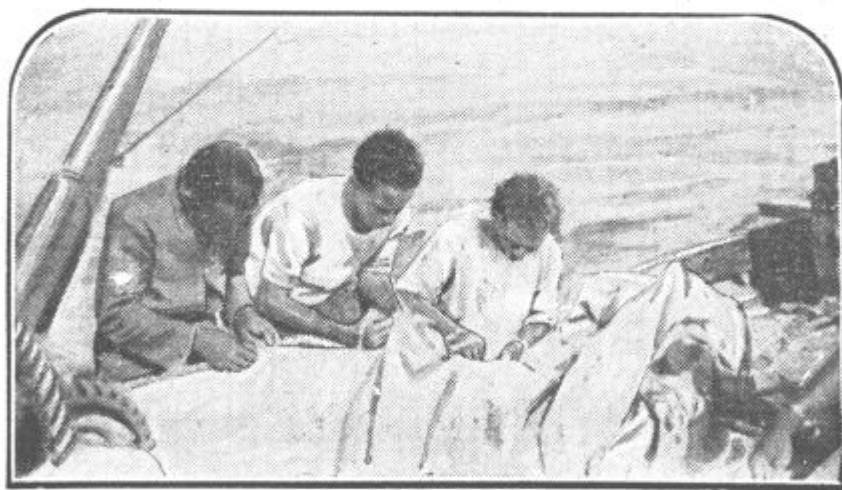
teštvo bele rože ali če mu na tekališčih prirejajo navdušene ovacije, je vse to za Nurmija brez pomena. Ostal je mračen, molčeč in skoraj neokreten, kadar mora med ljudi. Če vidi, da ga mislijo slaviti, se umakne; če mora poslušati hvalo, pobegne. Vse te čudaške lastnosti in njegova askeza, ki ne pozna prizanašanja, so seveda še bolj podprle zavest, da bo še dolgo branil svoje uspehe, nad katerimi strmi ves svet.

Joseph Kessel

S sužnji na morju

Ziveli smo med sužnji v Hararju* in smo videli, kako jih ropajo, kupujejo, zadržujejo in odrivajo dalje. Imeli smo srečo, da smo jih našli zopet v danakilski puščavi, kjer smo pri njih prebili eno noč. Zdaj smo jim hoteli slediti še na njih morski

izročil svojemu nakhudi, poveljniku ladijskega moštva, Čekemu, staremu mornarju, ki je prevozil Rdeče morje na arabskih sambukih do Sueškega prekopca. Izročil je Lablacheu svoje zemljevide, beležke in daljnogled. Odjadrali smo opolnoči.

Črna posadka šiva »jadro sreče«

vožnji in videti njih usodo na drugem bregu morja, v Jemenu in Hedžasu.

Monfreid nam je dal na razpolago svojo obrežno ladjo »Mousterieh«. Joka je skoro od žalosti, ker nam ni mogel sam razkazati Rdečega morja, njegovih bregov in otokov, katere je tako močno in vroče ljubil. Moral je ostati v Džibutiju, kjer je bil zapleten v obravnavo, katero je naperil proti njemu guverner Chapon-Baissac. Zato nas je

* Glej zadnji članek Josepha Kessela »V oblasti ubijalca«, 2. del, knjiga 8, str. 414.

Mousterieh je bil osemnajst metrov dolg, imel je majhno kabino, pomožni motor, ki ni bil nikoli v pogonu, namestu kuhinje pa je imel na krovu nekakšen zabo, kjer se je pogasil ogenj, čim se je morje nekoliko razburkalo. Navzlic temu — in mogoče baš zaradi tega — pa se spominjam tega čolna z največjo nežnostjo.

Z moštvom in našimi služabniki nas je bilo na krovu šestnajst. Krov je bil nabit s sodi in zaboji, v katerih je bil živež, in vrvmi. Podnevi je solnce tako pripekalo, da ni bilo mogoče obstati v

kabini. Pripeka je žgala tako besno, da me je poldrugi dan mučila spalna bolezen, ker sem bil nekaj ur po nepredvidnosti razoglav. Pri vsakem manevru, pri vsakem menjavanju vrvi smo morali zapustiti prostor, kjer smo se za silo namestili.

Zato pa nas je odškodovala sijoča svetloba, igra valov, delfini in leteče ribe. Videli smo temne proge plavuti morskega psa, uživali smo sanjarije v senci jader in močne, dasi nepogumne kretnje ter zvesto smehljanje čudovitega črnega moštva, ki je delalo prepevajoče pesmi. Bili so to: Čekem, stari Abdi, potapljač Endajré, Kasem z lepim profilom ter neumorna in vesela Ali Mohamed in Ali Bulas.

Potem se spremeni slika. Čekem molče objame krmilo. Poleg jambora in vitlja stoje mornarji, čakajoč povelja. Mousterieh reže valove z vznemirjajočo naglico, breg mine naglo kakor prikazen. Čekem je kričal raskava povečja, moštvo je ubralo enolično, vrišče-čo pesem. Trioglata jadra so se nagibala, na njih mestu se je dvignilo pravokotno platno.

»Štirikotna sreča«, je dejal Lablache. Ker nisva ne jaz ne doktor razumela, kaj je hotel povedati, je pripomnil: »To je jadro za vihar. Možje čutijo, da se bliža nevihta.«

In res je postajal veter čedalje močnejši, penasti grebeni so prihajali vedno gostejši in težji. Mousterieh je besnel s svojimi črnimi možmi vedno hitreje v mesečino...

Ure in ure je trajala ta vožnja. Nisem mogel stati ne da bi se držal za les ali za vrvi. Ladja se je dvigala in padala in zajemala vodo. Nenadoma je Čekem kriknil.

»Krmilo je zlomljeno.« je dejal doktor. K sreči se je razklal samo gorenji del.

Endajré in brata Ali so skočili proti zadnji strani ter so privezali les z žico in vrvmi. Toda ječanje krmila je zdaj preglaševalo vihar in Čekem se je ugriznil v rjave ustnice vsako pot, ko je krmilo zaječalo.

Ko se je začelo daniti smo že davno minili Bab el Mandeb, vihar se pa še ni polegel. Nasprotno, morje se nam je videlo v solncu še bolj razburkano in bolj besneče kakor v napol temni noči. Kako krasno je bilo sedaj! Če je napravil to vpliv svetlobe, mir moštva ali kratkoma magnetizem lepote, ne vem. Vem pa, da nisem mogel misliti na nevar-

nost, ki nam je pretila. Valovi so se dvigali pet metrov visoko. »Drži se trdno!« mi je zaklical Lablache, sicer zletiš v morje. Kdo te potem iztrga iz teh visokih valov?«

Jedva je to izgovoril, se je pretrgala naravnost po sredi »štirikotna sreča«.

Tedajci je splezal Endajré pojoč na jambor, ki se je skoro dotikal valov, snel ladro, ga prinesel doli ter ga začel šivati z bratoma Ali.

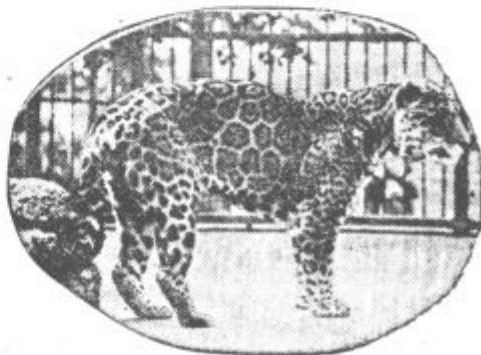
Ne vem, kako je mogel Lablache napraviti slike. Mornariški častnik mora biti gotovo tudi dober ekvilibrist.

Ob desetih dopoldne smo bili v hasabski ladjedelnici.

Tobak brez nikotina

Kakor poroča ravnatelj nemškega instituta za raziskovanje tobaka dr. König, so v tem institutu privzgojili tobačno rastlino, ki je popolnoma brez nikotina. Na ta način bi bilo mogoče brez vsakršnih kemičnih sredstev pridobivati nestrupen tobak. V nasprotju s tobakovo rastlino, ki so jo vzgojili v tem institutu, pa poročajo o neki drugi tobačni rastlini, pri kateri so zasledovali in tudi dosegli baš obratno. Ta rastlina vsebuje dvanajst odstotkov nikotina, dočim ga imajo najmočnejši doslej poznani tobaki le nekaj čez pet odstotkov. No, tudi ta rastlina je zelo dragocena, zakaj tobakov lug in nikotin sta prav uspešni sredstvi za zatiranje astlinskega mrčesa.

Popravi: V zadnji številki na str. 551. je treba čitati pod slikama: Radio telegrafista in ne pilota. — Pod sliko na str. 554. čitaj Karencl in ne kaznencel luščijo riž. — Nadalje objavljamo tu sliko južnoafriškega jagvarja, ki ga je tiskarski škrat v članku »Iz brazilskih pragozdov« zamenjal z afriško cibetko.

Staroslav

Cerkev sv. Florijana v Ljubljani

(Nadaljevanje)

Meseca aprila leta 1672. se je pričela zgradba svetišča sv. Florijana (IMK 1901, 25). Dne 7. julija i. l. je šla procesija iz stolnice sv. Nikolaja na cerkveno stavbišče na Stari trg. Knezoškof Rabatta je položil tedaj temeljni kamen cerkvi sv. Florijana na evangelijski strani velikega oltarja. V temeljnik so deli srebrno pozlačeno ploščo, opremljeno na obeh straneh z vrezanimi napisi. V pripravljenem šotoru je škof maševal. Kapucin o. Alojzij je imel slavnostni govor (V. XI, 693), ki se nam ni ohranil, pač pa pridiga njegovega tovariša o. Ivana Krstnika od Sv. Križa (Sac. prompt. III, 268—279). Ta znameniti govornik je najbrž o prvem patrociniju, ko cerkev še ni bila dodelana, z vneto besedo vzpodbujal Ljubljancane k češčenju sv. Florijana in za dozidanje njegovega svetišča. Leta 1696. je bila cerkev sv. Florijana posvečena z velikim in dvema stranskima oltarjema vred. (Zdaj ima pet oltarjev.)

Stavbo šentflorijanske cerkve je omogočil v prvi vrsti mestni magistrat, potem deželni stanovi, ki so prispevali z 200 gold. (V. XI, 693) in obilni darovi Ljubljancanov. Mestna župana Ivan Reringer (1666) in Ivan Marija Piškon (1671) sta v imenu magistrata odstopila svet za stavbišče in zagotovila dobavo gradiva. Za županovanja Ivana Thalmitscherja se je vršila zgradba. Kot prvi cerkveni ključar je bil on, poleg mestnega župnika in kanonika Ivana Marka Rosettija glavni činitelj pri tem delu. Da bi zgradbo pospešil, je 27. junija 1676 brezobrestno posodil 100 glđ. deželne valjave. Knjiga dobrotnikov veli, da je mestni magistrat dne 4. avg. 1679 podaril Sv. Florijanu 16.250 opek; iz tega se more sklepati, da je zgradba počasi napredovala.

Med dobrotniki cerkve sv. Florijana je bil ljubljanski župan Gabrijel Eder, ki jej je dal leta 1680. prizidati zvonik. Vanj vzdana črna plošča oznanjuje še dandanašnji ta čin z naslednjim napisom: Gabriel Eder Des / Innern Raths Verwandter / hat diesen Thurm zuern / des heiligen Florian / und zu Trost seiner und der seligen Seelen / Auferbauen lassen. Na Valvasorjevi sliki ljubljanskega mesta iz leta 1679. je cerkev sv. Florijana še brez stolpa.

Iz zvonika so se jeli kmalu oglašati zvonovi in ura, ki je imela na kazalcih tele napise: Vna ex his. — Quae nocet, docet. — Hora qua non putatis (Ena iz teh. — Kate- ra škodi, uči. — Ob uri, ki je ne veste) — Thalmitscher, Nucleus Sel. Inscr.

Cerkev sv. Florijana so podprle mnoge ustanove. Beneficije so ustanovili: doktor med. Andrej Competer (1682), Volbenk Ziga Strohlof, graščak na Bokalcih († 1707),

potem trgovec Matej Demšar skupaj z izpovednikom loških klarisinj Bernardom Ignacijem Uparjem. Ta beneficij je užival Valentin Vodnik prišedši v Ljubljano leta 1796.; hkrati je bil šentjakovski kaplan (LZ 1889, 399). Pri Sv. Florijanu je bil tudi Raabov beneficij.

Pri Sv. Florijanu je od leta 1713. do 1786. zbirala v svoj krog bratovščina žalostne Matere božje člane iz raznih slojev, kar svedoči ohranjeni bratovski zapisnik.

Huda nesreča je zadela cerkev sv. Florijana 28. jun. 1774 (gl. Jutro, 178). Zaščitnik zoper požar je sam postal pogorelec. Njegovo svetišče je trpelo velikansko škodo. Zvonik je bil izgubil streho, zvonovi so se raztopili, znotraj je bila pohabljena cerkvena oprava: oltarji, orgle, okna, tlak. Vsa popravila so stala 1603 glđ. 44 kr. 2 v. Poškodovani cerkvi v prid so pobirali leta 1774. požarni davek (Brandt Steuer). Nekaj so dali dobrotniki. Zvonik je bil pokrit za silo in je tak ostal 66 let. Šele v pozni jeseni leta 1840. je dobil novo streho; izgotovil jo je podjetnik Karol Koschier za 700 glđ., ki jih je dala zbirka milih darov, zbranih na pobudo cerkvenega ključarja zvonarja Antona Samasse. Tedaj je bila zacementirana rana, vsekana Sv. Florijanu leta 1774 (ž. arh. Sv. Jak.).

Spomenik velikega požara je šentflorijanski zvon (663 kg). Dne 27. marca 1916 so ga s tovarišema vred zaplenili avstrijski vojaki, a so ga zaradi njegove zgodovinske važnosti vrnili. Za vrnitev si je največ prizadejala gospa Vika pl. Haumeder, rojena dr. Ahačičeva, posestnica na Starem trgu št. 11 a. S pooblastilom odličnih župljanov šentjakovskih je nastopila trnjevo pot ustnih in pismenih prošenj za ohranitev zgodovinskega zvona. Zanj sta se potegnili konservator dr. Gnirs in mestni župan dr. Ivan Tavčar. Ko je izgubljeni in zopet vrnjeni zvon — ves ovenčan, okrasili so ga vojaki — prispel 14. jan. 1917 do Sv. Florijana in so ga postavili z voza, je vzkliknil službujoči četovodja: Zdaj izročam cerkvi zvon, ki je dostal vojno službo in ima zdaj še večjo zgodovinsko vrednost, ker ga je vojno ministrstvo vrnilo cerkvi (poročilo + K. Lachainerja).

Zvon ima dva latinska napisa, ki sloveta slovensko: Ko je bil uničen požar leta 1774. dne 28. junija to cerkev in ž njo 140 hiš, me je pretil Ivan Reidt na čast sv. Florijanu v Ljubljani 1775. — Zgoraj: Zmagal je lev iz rodu Judovega, korenina Davidova, alleluja. Glejte križ Gospodov, bežite nasprotniki! (por. istega.)

(Sledi)

MIZICA, DOGRNI SE!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek: Obed: na goveji juhi jajčna kaša, z mesom posiljeno zelje in ocvrti krompir. **Večerja:** vampi s parmezanom; za otroke: mlečna kaša.

Torek: Obed: krompirjeva juha, ledvice v omaki z ajdovimi žganci, kompot. **Večerja:** ošvrkan ohrovt s kostanjem; za otroke: mlečni riž.

Sreda: Obed: zeljnate klobasice v paradiznikovi omaki, dušen riž, jabolčni zavitek. **Večerja:** široki rezanci z gnatjo, solata; za otroke: rezanci z maslom.

Četrtek: Obed: na juhi zdrobovi cmoki, z mesom leča v omaki in pražen krompir, kompot. **Večerja:** telečji rižot, za otroke isto.

Petek: Obed: fižolova juha z vrvicami, sirove palačinke. **Večerja:** fileti od polenovke, solata; za otroke: mlečni rezanci.

Sobota: Obed: na juhi riž s sladkim zeljem, z mesom sladko zelje, krompirjeva kaša in limonina omaka. **Večerja:** faširani telečji zrezki, mešana solata; za otroke: jajčni pečenjak in kuhane česplje.

Nedelja: Obed: Cvetačna juha, pljučna pečenka s krompirjevimi korenčki, mareljni cmoki, ocvrti. **Večerja:** Dunajski zrezki, mešana solata; za otroke: čokofada.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU

Pljučna pečenka. Obležan kos pljučne pečenke potolčem, odstranim vse kožice in ga na gosto pretaknem s prekajeno slanino ter ga spečem med pridnim oblivanjem z juho in maščobo. Ko je pečen, ga potreseš s pol žlice moke. Ko moka porumeni, ga oblijem nekoliko z juho ter dodam dve do tri žlice kisle smetane. Ko se še nekaj časa duši, vzamem pečenko na desko in jo zrežem na lepe enakomerne kose, zložim na gorak krožnik in oblijem z omako.

Krompirjevi korenčki. Šest do sedem srednje debelih krompirjev skuham v slanem kropu, olupim in pretlačim. Na desko denem 35 dkg bele moke (ostre), primešam pretlačeni krompir, žlico masti, eno žlico sladkorja, eno jajce in sol ter hitro ugnjem in telega gladko testo. Razdelim ga na dve polovici, iz ene polovice oblikujem korenčke, povaljam jih v moki, jajcu in drobtinah in ocvrem ter dam kot prilogo k pljučni pečenki poleg solate; drugo polovico pa razvaljem, zrežem na male štirioglate krpe, v sredino krpe dam pol žličke goste mareljne marmelade, pomažem robove z jajcem in stisnem skupaj. Nato oblikujem okrogle cmočke, te tudi povaljam v moki, jajcu, drobtinah in jih tepepo rumeno ocvrem na masti, kjer sem prej evrla korenčke. Ocvrte zlagam na gorak

krožnik ter, ko so vsi ocvrti, potreseš s sladkorjem, med katerega primešam nekoliko cimeta, Serviram kot sladico!

Ošvrkan ohrovt. Tri drobne, bele, trde ohrovtove glavice razčetverim in skuham na slanjem kropu do mehkega (približno pol ure). Kuhane odcedim prav dobro, zložim na gorak krožnik ter ošvrknem z razbejženim presnim maslom ali mastjo in drobtinami. Okrog v vencu naložim pečene in olupljene gorke marone.

Fižolova juha z vrvicami. 35 dkg fižola (koks ali prepeličar) skuham in pretlačim z juho vred. V kozici naredim svetlo pržganje iz ene žlice masti, ene žlice moke, žlice drobno zrezane čebule in petršilja ter zalijem z pretlačenim fižolom. Po potrebi zalijem, kolikor potrebujem juhe, osoftim, popram, dam zraven lovorov list in vejčko šentja in žlico kisa. Posebej skuham v slanem kropu 20 dkg na kratko zlomljenih vrvic; ko so kuhane, jih odcedim in dodam v juho. Vse skupaj pustim na majem ognju še kake četrt ure vreti, preden dam na mizo.

Sirove palačinke. V lončku žvrkljam četrta litra mleka z eno osminko litra moke in nekoliko soli; ko je testo gladko, pripravim na lev. v skledi vmešam 5 dkg presnega masla 5 dkg sladkorja, en rumenjaki, tri žlice kisle smetane, četrta kg pretlačene ga ali zdrobljenega sira in pest rozin. Nato zmešam moko od dveh beljakov snega. Nato spečem iz testa v omeletni ponvi takle palačinke in jih polagam na gorak krožnik. Ko imam vse palačinke spečene, jih namažem s pripravljenim sirovim nadevom, zvijem skupaj in polagam v primeren pekač ali tako skledo, ki zdrži vročino, tesno drugo poleg druge. Ko imam vse vložene, jih oblijem z osminko litra smetane, v kateri stepem en rumenjaki (beljak porabim za sneg k nadevu), ter denem v pečico, da se lepo rumeno zapeče. Ko je pečeno, potreseš s vaniljenim sladkorjem in dam v isti posodi na mizo.

Limonina omaka. Slabe pol žlice masti ali presnega masla dam v malo kozico. Ko je vroče, dam notri pol žlice ribanega kruha in pol žlice moke. Ko porumeni, iztisnem zraven sok ene limone in toliko vode, da je primerno kislo. Osolim nekoliko m sladim z 5 koščki sladkorja ter pustim, da počasi vre približno pol ure.

Fileti od polenovke. Namočeno polenovko prevrem v slanem kropu, odcedim in osnažim od kosti. Velike lepe kose povzljaj v moko, raztepenem jajcu in drobtinah ter na olju ocvrem. Drobļjance pa dam v skledo, primešam žlico v mleku namočenih drobtin, naredim male hlebčke in tudi

povaljam v moki, jajcu in drobtinah ter ocvrem.

Mlečni rezanci. Naredim testo iz enega jajca in toliko moke, da ugnjetem trdo rezančno testo. Razvaljam ga bolj na debelo, kakor za navadne rezance in zrežem na široke, za prst dolge rezance. Zakuham jih gosto na enem litru mleka, kuhane potrem s sladkorjem in cimetom.

Vampi z parmezanom. 1 kg vampov dobro operem in z jušnimi zelenjavami skuham do mehkega in ohladim. Ohlajene zrežem na zelo tanke rezance. V kozici razbelim pol žlice masti in pol žlice drobno zrezane prekajene slanine. V razbeljeno dam eno žlico drobno zrezane čebule in petršilja in eno žlico finih drobtin. Ko porumeni, dam zraven vampe, oolim, popram in premešam in na majem ognju pokrito dušim na koliko časa (15 do 20 minut).

Potem dam na krožnik in jih potrem s parmezanom.

(Količina je računana na 4 do 5 oseb.)
Garniran liptavski sir. Pol kg dobrega sira (skute kakor za štruklje), 4 dkg drobno sesekljane čebule, 2 trdo kuhana rumenjaka, pretlačim skozi sito, denem v skledo in pridenem: 12 dkg presnega masla, eno žlico finega namiznega olja, 2 žlici gorčice, soli, nekoliko paprike, kumine drobno zrezanega petršilja in limoninega soka. Ako hočem bolj pikantnega, dodam še 2 osnaženi slani, drobno sesekljani sardeli in eno žlico sekljanih kapere. Vse to dobro zmešam, denem v plitev krožnik v lepi obliki in okrasim z zelenim petršiljom in rudečo redkvico. Za manjšo količino se vzame od vsakega polovice gori navedene množine.

U—s.

KARIKATURA

Razorožiltvena posvetovanja v Ženevi

Litvinov

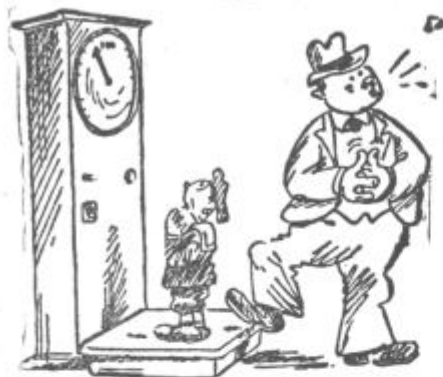
Grof Bernstorff

Igra z razorožiltveno žogo v Ženevi
 (Sovjetska karikatura)

HUMOR V SLIKAH

Mesar tehta svojega sina.

Gost: »Zakaj me pes neprestano zija?«
Natakar: »Nič posebnega. Njegov krožnik imate!«

»Najboje bo, da se sporazumete s svojo ženo!

»Kaj drugega boljšega ne veste, gospod sodnik?«

»Oprostite, nisem videl nikogar!«

LAKONSKI NAPIS

V angleški vasi v grofiji Gloucestershire čitaš na nagrobniku tale napis: »Tu počiva neko število Saundersov. Njih popolni imenik se bo razodel na sodni dan.«

»Pazi, Tine, da dobiš prostor ob oknu, v oddelku za nekadilce, sredi vlaka in v smeri vožnje!«